

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE

Hatékony befektetés az oktatásba és képzésbe: felhívás Európa számára

1. ÖSSZEFOGLALÓ

Ez a Közlemény a Bizottság az EU bővítését követő időszakra vonatkozó, az Európa Tanács 2000. márciusában tartott lisszaboni csúcsertekezlete által kitűzött nagyratörő stratégiai célok keretében kialakított, oktatásba és képzésbe történő befektetési paradigmával kapcsolatos álláspontját tartalmazza. Ezen célokat szem előtt tartva, az oktatásért felelős miniszterek 2002. februárjában elfogadták „Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram”-ot, melynek részét képezi az 1.5. számú, „Az erőforrások lehető leghatékonyabban történő felhasználása”-ról szóló célkitűzés¹.

A Közlemény az oktatásba és képzésbe történő befektetést megpróbálja széles perspektívából szemlélni, különös figyelmet fordítva az Európai Foglalkoztatási Stratégia kutatási és élethosszig tartó tanulási dimenzióira. A Közlemény annak feltérképezésével kezdődik, hogy az oktatás milyen szempontból lehet fontos, és hogyan járulhat hozzá a lisszaboni stratégia kulcselemeihez, mint például a fenntartható növekedés, a versenyképesség, a K+F és innováció, a több és jobb munkahely létrehozása, a társadalmi kirekesztés felszámolása, az aktív állampolgárság és a regionális politikák. Az oktatásba és képzésbe való befektetés új paradigmáját olyan tényezők formálják majd, mint a tudásalapú társadalom, a globalizáció, az EU bővítése és a kedvezőtlen demográfiai trendek által támasztott új követelmények. Tekintettel ezen tényezőkre, a kihívás, amivel szembe kell néznünk, még nagyobb lesz, mint ahogyan azt Lisszabonban terveztük. Az EU jelenlegi és jövőbeli régiói és országai közül soknak komoly kihívásokon kell felülkerekednie ahhoz, hogy Európa elérhesse a lisszaboni célkitűzéseket.

Ami az összességében vett finanszírozás szintjét illeti, az EU problémája a humán-erőforrások alulfinanszírozottsága. A közpénzekből való finanszírozás nem mutat egyértelmű emelkedő tendenciát, miközben a *magánszektor* egyértelműen hiányosan

¹ Az európai oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram, a Tanács által kiadott 6365/02 számú dokumentum (2002). Az 1.5. számú célkitűzés a „megfelelő erőforrás-ellátottság” iránti igényt is tükrözi, melyet a Bizottság „Az európai élethosszig tartó tanulási térség valóra váltása” (2001) című közleményében határozott meg.

tudja csak finanszírozni a tudásalapú társadalom olyan kulcsfontosságú területeit, mint a felsőoktatás, a felnőttképzés és a szakmai továbbképzés. Az EU bővítése ezeket a hiányosságokat valószínűleg inkább súlyosbítani fogja, mint csökkenteni. Erre való tekintettel, a Bizottság a Közleményben kifejezi az azzal kapcsolatos aggályait, hogy hogyan lehet elérni „az emberi erőforrásokba történő egy főre jutó éves befektetések jelentős mértékű növelésének” Lisszabonban kitűzött célját, és arra a következtetésre jut, hogy az oktatás és képzés terén új befektetésekre van szükség, az állami céltámogatásokat és a közfinanszírozást kiegészítő magasabb szintű magánfinanszírozást is beleértve (az országok helyzetétől függően).

A meglévő források hatékonyabb elköltésének igényét illetően, a dokumentum először az *előirányzatok* hatékonyságát vizsgálja meg. Felsorolja, hogy a célkitűzéseket megállapító folyamat eredményeképpen, valamint az élethosszig tartó tanulás és az Európai Foglalkoztatási Stratégia fényében melyek az oktatásba és képzésbe történő befektetés során szem előtt tartandó prioritások. Ezek után meghatározza, hogy milyen általánosan előforduló jelek utalnak arra, hogy a források elköltése nem hatékony módon történik (a bukások, az iskolából való kimaradás és a diplomások munkanélküliségének nagy aránya), és hogy ennek mi lehet a forrása. Ennek az a célja, hogy arra ösztönözze a tagállamokat, hogy foglalkozzanak ezekkel a tényezőkkel, és mérjék azok gyarapodó költségeit. A Közlemény hangsúlyozza az erőforrások hatékony *kezelésének* szükségességét (az oktatás decentralizálásán, a partnerkapcsolatokra építő megközelítéseken és az akciók jobb koordinálásán keresztül), valamint az országos és európai mérföldkövek elengedhetetlen szerepét.

Végül, a Közlemény rámutat, hogy a befektetés csak akkor lehet teljesen hatékony, ha európai kontextusban történik. A hatékony befektetés alapvető feltétele a fontos, gyakran késlekedő reformok végrehajtása a kulcsterületeken, mint például a tanterv megújítása, a minőségbiztosítás és a képesítések elismerése. Az ilyen reformok azonban nem tudnak teljes mértékben kibontakozni akkor, ha azokat tisztán nemzeti kontextusban tervezik meg, figyelmen kívül hagyva a szélesebb, új európai kontextust. Ha a befektetők - legyenek akár állami, akár regionális befektetők, vállalkozások vagy magánszemélyek - nem ismerik fel az oktatással és képzéssel kapcsolatban hozott befektetési döntések európai dimenzióját, akkor akadályokat gördítenek maguk elé, és befektetéseik hatékonysága csökken.

A tanácsi Döntés hangsúlyozza, hogy az oktatási és képzési rendszerekkel szembeni magas elvárások, melyeket az állam- és kormányfők Lisszabonban meghatároztak, teljes mértékben indokoltak. Az oktatás és képzés területén közösen elfogadott célok elérése döntő fontosságú a lisszaboni stratégia átfogó sikere szempontjából. A Bizottság felkéri a tagállamokat, hogy biztosítsák a közpénzekből történő finanszírozás európai szociális modellben előírt szintjét², a vállalkozók és magánszemélyek befektetéseinek növelése, illetve szinten tartása érdekében hozzanak létre partnerkapcsolatokat, összpontosítsanak azokra a területekre, ahol a legjobb minőségű eredmények elérése a legvalószínűbb, és hajtsanak végre reformokat a tanterv, a minőség és a képesítések elismerése terén, azok hatékonyságának európai kontextusban való maximalizálása végett.

² Európai Tanács lisszaboni csúcs, Az elnökség következtetései, 24. bekezdés

2. BEVEZETÉS

Az oktatás és képzés döntő fontosságú a tagállamok számára az Európai Tanács lisszaboni csúcserőkezelete által kitűzött stratégiai cél szempontjából, melynek értelmében az Európai Uniónak a világ legversenyképesebb, legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává (és társadalmává) kell válnia. Az állam- és kormányfők, a három egymást követő tavasszal tartott lisszaboni (2000.), stockholmi (2001.) és barcelonai (2002.) európai tanácsi csúcserőkezeleten megerősítették az oktatás és képzés szerepét, és kijelölték az európai szintű összehangolt cselekvés prioritásait.

Ahhoz, hogy az oktatás és képzés ezt a szerepet be tudja tölteni, nem elég megfelelő mennyiségű erőforrást befektetni a tagállamok oktatási és képzési rendszereibe, ezeknek a befektetéseknek jól irányzottaknak és a lehető leghatékonyabban irányítottaknak kell lenniük. Európai szinten az oktatási és képzési politika kérdéseinek új irányultsága a befektetések hatékonysága mérlegelésének új kontextusát adja. Ez a Közlemény gazdasági és pedagógiai kutatások, valamint az oktatásban és képzésben érdekelt személyes megkeresése alapján készült. A Közlemény célja a Bizottság álláspontjának ismertetése, és egy vita elindítása az oktatásba és képzésbe történő befektetés legfontosabb kérdéseiről az EU jelenlegi és bővítést követő viszonyai között, a célkitűzéseket megállapító folyamat végrehajtása és az élethosszig tartó tanulásról szóló közlemény, valamint az Európai Foglalkoztatási Stratégia által alkotott keretben. A Közlemény fő céljai konkrétan a következők:

- Az Európai Tanács lisszaboni csúcserőkezelete által kiadott, a humánerőforrásokba történő egy főre jutó éves befektetés jelentős mértékű növelésére vonatkozó felhívás oktatásra és képzésre gyakorolt hatásainak elemzése³.
- A tagállamok és tagjelölt országok új szerep- és felelősségi köreinek tisztázása, annak biztosítása érdekében, hogy az oktatás és képzés teljes mértékben kivehesse részét a Lisszabonban kijelölt stratégiai cél elérésében.
- Az oktatásba és képzésbe történő befektetés új paradigmáját alkotó fő összetevők és sikertényezők körvonalazása az Európai Unió jelenlegi és bővítést követő helyzetét illetően.
- A tagállamok és tagjelölt országok abban az irányban tett erőfeszítéseinek támogatása, hogy kidolgozzák az élethosszig tartó tanulás stratégiáját, és az oktatási és képzési rendszereik strukturális reformját, valamint a tagállamok és tagjelölt országok ösztönzése arra, hogy újraértékeljék a humánerőforrásokba történő befektetések szintjét és prioritásait.
- A terep előkészítése a Bizottság és a Tanács együttes jelentéséhez a közös Célkitűzéseik, elsősorban az 1.5. számú Célkitűzés elérése felé tett előrelépés tárgyában, mely a 2004. tavaszán összeülő Európai Tanács számára készül.

³ Európai Tanács lisszaboni csúcserőkezelete, Az elnökség következtetései, 26. bekezdés

3. AZ OKTATÁS ÉS KÉPZÉS SZEREPE A LISSZABONI STRATÉGIAI CÉL ELÉRÉSÉBEN

3.1. Felhívás a humánerőforrásokba történő befektetések jelentős mértékű növelésére

2000. márciusában az Európai Tanács Lisszabonban azt a nagyratörő célt tűzte ki az EU számára, hogy 2010-re „legyen a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasága, amely jobb és több munkahely teremtésével és nagyobb fokú társadalmi kohézióval járó fenntartható gazdasági növekedésre képes”. Elismerve, hogy az Unió „a globalizációból és a tudásalapú társadalomból eredő mennyiségi eltolódással” találta magát szemben, az Európai Tanács hangsúlyozta, hogy ez nemcsak az „európai gazdaság radikális átalakítását”, hanem „a társadalmi jóléti és oktatási rendszerek modernizációjának nagy erőpróbát jelentő programját” is igényli. A felhívás vonatkozott még „az oktatási rendszerek konkrét célkitűzéseinek általános figyelembe vételére” és „a humánerőforrásokba történő egy főre jutó éves befektetés jelentős mértékű növelésére”. Felhívta a figyelmet arra, hogy az európai gazdaság (és társadalom) jövője az állampolgárok szaktudásától függ, tehát annak folyamatos frissítésére is szükség van, ami egyben a tudásalapú társadalom jellemzője is. Az Európai Tanács 2000. júniusában, Feirában tartott ülésén, az Európai Foglalkoztatási Stratégia kontextusában felszólította a tagállamokat az élethosszig tartó tanulás következetes és átfogó stratégiáinak kidolgozására és végrehajtására.

Az Európai Tanács 2001-ben, Stockholmban tartott ülésén megállapodás született arról, hogy a munkát egy olyan munkaprogram kidolgozásával kell folytatni, amely az oktatási és képzési rendszerek minősége és eredményessége, elérhetősége és a világ felé való nyitottsága köré szerveződik. Az Európai Tanács jelezte, hogy a munkát a „a nyílt koordináció módszere és a világméretű perspektíva keretein” belül kell végrehajtani, és abba a tagjelölt országokat is be kell vonni.

Az Európai Tanács 2002. márciusában, Barcelonában tartott ülésén üdvözölte „Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram”-ot, és azon belül azt a fokozott törekvést, hogy az európai „oktatási és képzési rendszerek minősége és alkalmazhatósága a világ számára hivatkozási alapként szolgáljon, és Európa legyen a világ más tájairól származó diákok, tudósok és kutatók legkedveltebb célállomása”⁴.

A fentiekben körvonalazottak szerint, a munkaprogram tartalmaz egy konkrét célkitűzést „a humánerőforrások legjobb felhasználására” vonatkozóan, amely Lisszabonban az Európai Tanács humánerőforrásokba történő befektetések fokozására vonatkozó felhívására, valamint a Bizottság élethosszig tartó tanulásról szóló közleményében megfogalmazott, az élethosszig tartó tanulás tudásalapú társadalomban történő megfelelő erőforrás-ellátásával kapcsolatos igényre épül.⁵ Ez a célkitűzés azt helyezi a központba, hogy „növelni kell a humánerőforrásokba való befektetést, és egyúttal biztosítani kell az elérhető eszközök egyenlő és hatékony módon történő elosztását”. A célkitűzés az összes befektetésre, azaz az állami szervek és a magánszektorban működő vállalkozások, valamint magánszemélyek befektetéseire is vonatkozik. Mivel az oktatás és a kutatás között szoros, szinergikus kapcsolódási pontok vannak, fontos felidézni azt, hogy az Európai Tanács barcelonai

⁴ Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram, i.m.

⁵ Az európai élethosszig tartó tanulási térség valóra váltása, az Európai Bizottság Közleménye, 2001

csúcserkezetlén szintén felállított egy kettős célkitűzést a kutatás számára, nevezetesen a K+F kiadások összességében való növelését úgy, hogy az 2010-re megközelítse a GDP 3%-át, és annak üzleti szektor által finanszírozott hányadát 2/3-ra növelje⁶.

3.2. Az oktatás / képzés fontossága a lisszaboni cél elérése szempontjából

A célkitűzésekre vonatkozó munkaprogram elfogadásakor, a Tanács (Oktatási) és a Bizottság kihangsúlyozta, hogy az Európai Unió csak akkor válhat a világban vezető tudásalapú gazdasággá, ha az oktatás és képzés a növekedés, a kutatás és innováció, a versenyképesség, a fenntartható foglalkoztatás, a társadalmi kirekesztés felszámolása és az aktív állampolgárság alkotóelemeként működik. Az oktatásért és képzésért felelős miniszterek elfogadták az ebben a folyamatban betöltött feladatkörüket, és megismételték azt a határozott szándékukat, hogy szembenéznék a kihívással, melyet az Európai Tanács 2002-es barcelonai ülésén újra elismételt⁷.

Az oktatás és képzés hozzájárulása a lisszaboni stratégiai cél 2010-re történő eléréséhez különösen a következő területeken lesz fontos:

– Növekedés

Az oktatásnak és képzésnek a növekedéshez való hozzájárulása széles körben elismert. A becslések arra engednek következtetni, hogy az oktatásba és képzésbe való befektetés megtérülési rátája az egyén és a társadalom számára (személyes ill. társadalmi megtérülés) összemérhető a fizikai tőkebefektetés megtérülésével⁸. A szolgáltatások növekvő részesedése a gazdaságban, a technológiai változások üteme, a tudás / információk növekvő részesedése a termelési értékből, valamint a gazdasági és társadalmi struktúraváltás léptéke mind alátámasztják az ilyen befektetést. Egy nemrégiben a Bizottság számára készült jelentés⁹ azt a következtetést vonja le, hogy a „humán tőkébe” való befektetés jelentős mértékben hozzájárul a termelékenység növekedéséhez, és más alternatívákhoz viszonyítva mind mikroökonómiai, mind társadalmi szinten vonzó befektetés. Társadalmi szinten bizonyított, hogy az aggregát termelékenységnövekedés jelentős hányada a humán tőkebefektetésnek köszönhető. Egy, az OECD országok körében végzett becslés szerint az átlagos iskolalátogatás egy éves növekedése körülbelül 5%-os gazdasági növekedést eredményez azonnal, hosszú távon pedig további 2.5%-os növekedést.¹⁰ Az OECD azt is kimutatta, hogy az 1990-es években több EU országban az előző évtizedhez viszonyított éves növekedés fél vagy nagyobb százalékpontban a humán tőke fejlődésének köszönhető.¹¹

– Versenyképesség és dinamizmus

A versenyképesség és dinamizmus két olyan terület, ahol az EU jelenleg le van maradva az Egyesült Államoktól. Az oktatásnak és a képzésnek meghatározó

⁶ Európai Tanács Barcelona, Az elnökség döntései, 47. bekezdés

⁷ Európai Tanács Barcelona, Az elnökség döntései, 33-43. bekezdések

⁸ A befektetés megtérülése az oktatásban: további átdolgozás, Psacharopoulos és Patrinos, Világbank, 2002

⁹ De la Fuente és Ciccone, 'Humán tőke a globális és tudásalapú gazdaságban', A Foglalkoztatási és Szociális Ügyek Főigazgatósága számára készült végső jelentés, Európai Bizottság, 2002.

¹⁰ De la Fuente és Ciccone, i.m.

¹¹ Az oktatás első pillantásra, OECD, 2002

szerepet kell játszania abban, hogy Európa a tehetségek számára vonzó- és megtartó erőt jelentsen. Az EU és az USA között egyre növekszik a szakadék a termelékenység terén. A tendencia visszafordítása nemcsak a kutatás-fejlesztésbe és az információs és kommunikációs technológiákba (ICT) történő beruházást igényli, hanem a „humán erőforrás-fejlesztését” is. Bizonyított, hogy Európa gyenge teljesítménye ezen a területen túlmegy azon a nyilvánvaló tényen, hogy az elsajátított szaktudás nem egyezik az igényekkel. Az alulteljesítés oka ennél mélyebben gyökerezik, a kereső népesség nem megfelelő végzettségi szintjében keresendő. Az EU-nak sok évbe tellett, amíg az iskolalátogatás átlagos időtartamát az USA-hoz viszonyított 70%-ról 87%-ra növelte¹² 1971. és 1999. között. Folytatódik a magasan képzett emberek kiáramlása Európából az USA-ba, különösen a tudomány és technológia területén, és az EU 1,6 milliárd eurót szándékozik arra fordítani, hogy a kutatás és technológia fejlesztését célzó Hatodik Keretprogramon keresztül ezzel szembeszálljon. Az oktatás a vállalkozói kultúrához is hozzájárul egyrészt az önfoglalkoztatás, mint pályaválasztási lehetőség tudatosításával, másrészt pedig az ahhoz szükséges készségek fejlesztésével¹³.

– Tudásalapú gazdaság és társadalom

Széles körben elismert tény, hogy a humán erőforrások mértéke és minősége nagy mértékben meghatározza az új tudás létrehozását és terjesztését egyaránt. Kulcsfontosságú tényező a tudósok és mérnökök megfelelő létszámú utánpótlásának biztosítása, az egyetemi szintű kutatás megerősítése, a tudományos munkaerő ismereteinek folyamatos korszerűsítése, valamint a kereső népesség általános végzettségi szintjének és az élethosszig tartó tanulási tevékenységeknek az intenzitása¹⁴. A tudásalapú társadalomba történő átmenet során az oktatás központi szerepet játszik a tudomány és technológia fejlődésének és terjedésének elősegítése szempontjából¹⁵. A tudás szektora annak függvénye, hogy az oktatás, különösen az egyetemek mennyire képesek magas szintű stúdiumokat kínálni az átfogó ismeretek területén, illetve mennyire képesek elegendő számú szakembert elcsalogatni a tudomány és technológia számára¹⁶. Továbbá, miközben az innováció kutatást és fejlesztést igényel, attól is függ, hogy a társadalmi partnerek mennyire képesek biztosítani azt, hogy egy általánosan jól képzett és kreatív munkaerő ösztönözze és használja az innovációt, illetve alapozza meg azt.

– Több és jobb munkahely

Az Európai Tanács Lisszabonban „több és jobb munkahely” teremtésére szólított fel, meghatározta a foglalkoztatási célkitűzéseket¹⁷, és hangsúlyozta a társadalmi partnerek szerepét azok elérésében. Az oktatás és képzés ehhez többféle módon járulhat hozzá. Egyértelműen bizonyított, hogy az iskolai végzettség a személyes jövedelem és a munkaerő-piaci státusz elsődleges meghatározója. A legújabb kutatások szerint Európában az iskoláztatás egy évvel történő meghosszabbítása az egyén szintjén 6,5%-os bérnövekedést jelent, azokban az országokban azonban, ahol

¹² 2002. évi jelentés Európa versenyképességéről, az Európai Bizottság munkatársainak munkadokumentuma, 2002.

¹³ Vállalkozás Európában, Az Európai Bizottság zöld könyve, 2002.

¹⁴ 2001. évi innovációs eredményjelző tábla, Európai Bizottság, 2002.

¹⁵ De la Fuente és Ciccone, i.m.

¹⁶ A Bizottság szaktudásra és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, COM(2002)72final - 2. pont

¹⁷ Európai Tanács Lisszabon, Az elnökség dtései, 28. és 29. bekezdések

a bérstruktúra lazább, a 9%-ot is elérheti. Az oktatás és a kereset közötti pozitív összefüggést ábrázoló görbén a felső középfokú oktatás jelenti azt a töréspontot, amely felett az oktatás meghosszabbításának különösen magas a hozama¹⁸.

Bizonyítékok vannak arra is, hogy a végzettségi szint emelkedésével csökken a munkanélküliség aránya, így a társadalom azzal kapcsolatos költségei is csökkennek. Nyilvánvaló az is, hogy a foglalkoztatási arány az elért végzettségi szint emelkedésével nő¹⁹, még hozzá az idősebbek körében is, ami különösen fontos, hiszen az EU-ban ebben a korcsoportban alacsony a foglalkoztatás aránya, a népesség pedig gyors ütemben öregszi. A munkához való hozzájutást és a karrierépítést tekintve, a nemek közötti meglévő egyenlőtlenség a korral együtt nő. Ha sikerül elérni, hogy a nemek közötti különbségek figyelembevétele a szakpolitika minden dimenzióját áthassa, akkor Európa jelentős és egyre magasabb képzettséggel rendelkező munkaerőt mozgósíthat. A munka minőségének javítása is hozzájárul a foglalkoztatás, a termelékenység és a társadalmi kohézió növeléséhez. Egy munkahely minőségének két fontos összetevője a képzés (ami bizonyítottan pozitív hatást gyakorol elsősorban a termelékenységre) és a mobilitás (ami az európai munkaerőpiacon belüli akadályok felszámolását igényli; vö. 6.2. szakasz)

– A társadalmi kirekesztés felszámolása és az aktív állampolgárság

Mivel a szaktudás egyre magasabb „felárral jár”, a *tudás szempontjából gazdag* és a *tudás szempontjából szegény* csoportok közötti polarizáció nagy terhet jelent a gazdasági és társadalmi kohézió számára. A munkáltató által finanszírozott képzés gyakran korlátozottan áll csak rendelkezésre azok számára, akik már jól képezettek, és egyes csoportok nem tudnak kitörni a munkaerőpiac alacsonyabb szintjéről. Komoly kihívást jelent az egész életet végigkísérő oktatás és képzés olyan módon történő kifejlesztése, hogy a gazdaságban végbemenő változás és szerkezetváltás ne gyakoroljon hátrányos hatást a társadalmi kohézióra. Az oktatás terén végzett legújabb kutatások legfontosabb következtetése, hogy az emberekbe történő befektetés *egyszerre* lehet növekedési tényező, különösen a gyors technológiai változások jelenlegi kontextusában, valamint a társadalmi kirekesztés felszámolásának kulcsfontosságú eszköze²⁰. Ezt támasztja alá a PISA elemzés eredménye, amely azt mutatja, hogy egyes országokban, ahol az átlagos végzettség a legmagasabb, az egyének és az iskolák közötti egyenlőtlenség egyben a legalacsonyabb²¹: más szóval, a minőség fokozása nem vonja maga után a lehetőségek beszűkülését, hanem inkább az ellenkezője tapasztalható. Egy másik tanulmány azt mutatja, hogy a legalább felső középfokú végzettséggel rendelkező munkaerő arányának 1%-os növekedése a legszegényebb réteg kétötöd részének az összjövedelemből való részesedését 6%-kal háromötödének pedig 15%-kal növeli, így a jövedelmek tekintetében nagyobb fokú kiegyenlítetttséghez vezet²². Ezek az arányok azt is tükrözik, hogy az oktatás és képzés társadalmi és gazdasági haszna a személyes és polgári, valamint a szakmai készségek fejlődésében egyaránt

¹⁸ Az oktatás első pillantásra, OECD, 2002

¹⁹ Eurostat, Munkaerő felmérés, idézi: A Bizottság szaktudásra és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, COM (2002) 72

²⁰ De la Fuente-Cicccone, i.m.

²¹ PISA, OECD, 2002.

²² Egyenlőtlenség és fejlődés, Bourguignon és Morrison, Delta, Párizs, 1997.

megmutatkozik. Az aktív állampolgárság oktatásával fokozható a társadalmi és politikai felelősség a civiltársadalomban és a munkahelyen.

- **Regionális politikák**

A magas szintű oktatás és képzés, a regionális politikáknak is része, hiszen a gazdasági és társadalmi fejlődéshez szükséges humánerőforrások biztosítása a jobban és kevésbé fejlett régiók közötti különbségek csökkentésének eszköze lehet. A tanulás regionális és helyi dimenziója az európai élethosszig tartó tanulási stratégia hat pillérének egyike. A Tanuló Városok és Régiók mozgalma pedig megmutatja, hogy milyen központi jelentőségre tettek szert a helyi és regionális foglalkoztatás és fejlesztés szempontjából. Mivel a bővítést követő időszakban a regionális különbségek valószínűleg még nagyobbak lesznek, ez a szerep az elkövetkező néhány évben még fontosabb lehet. A Bizottság szaktudásra és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve már felszólított arra, hogy különös figyelmet kell fordítani az elmaradott régiók humánerőforrásokba történő nagyobb befektetési igényeire²³.

3.3. Új befektetési paradigma az oktatásban és képzésben

A jelenlegi EU-ban és a tagjelölt országokban sok régió, sőt ország számára hatalmas kihívást jelent a lisszaboni célok elérése. A Lisszabonban kitűzött stratégiai cél minden főbb összetevőjének elérése szempontjából központi szerepet tölt be az oktatás és képzés a fent elmondottaknak megfelelően, ami jelentős befektetési paradigmaváltást von maga után. Nemcsak a befektetési modell változói módosulnak, hanem - jelentősebb mértékben - maguk a mögöttük húzódó paraméterek is. Ez négy területen figyelhető meg:

- **A tudásalapú társadalom új követelményei**

A sikeres tudásalapú társadalom és gazdaság létrehozása Európában új alapvető készségek és attitűdök egyetemes elsajátítását, az oktatás és az élethosszig tartó tanulási lehetőségek sokkal szélesebb körű elérhetőségét, és a gyors és általános méreteket öltő változást kísérő szociális védőintézkedések (ezen belül diszkrimináció ellenes és a nemek közötti egyenlőséget minden területre kiterjesztő) meghozatalát követeli meg. Ezeknek az új követelményeknek a fő implikációit dolgozza ki „Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram”. Bár a Lisszabonban meghatározott stratégiai célban foglalt fő kihívások nyilvánvalóan a munkapiachoz kapcsolódnak, az oktatásnak és képzésnek a tudásalapú gazdaság létrehozásában betöltött szerepe nemigen választható el a társadalomban és az egyes állampolgár szempontjából betöltött szerepétől: ez a két dimenzió kiegészíti egymást, és kölcsönösen összefügg. Ezt mutatja az oktatásba történő beruházás magas társadalmi hozadéka, ami a más területekre fordítandó kiadásokat is csökkenti, így például a munkanélküli segélyek, a szociális ellátás, nyugdíj, társadalombiztosítás, egészségügyi ellátás stb. költségét.²⁴

²³ A Bizottság szaktudásra és mobilitásra alapozott cselekvési terve, i.m., 11.

²⁴ Eu támogatási projekt az oktatás finanszírozására – PURE, 2002.

– A globalizáció és a világméretű verseny

2002. tavaszán az állam- és kormányfők Barcelonában egy új kihívást fogalmaztak meg akkor, amikor bejelentették, hogy az Európai Unió *oktatási és képzési rendszereinek minősége és alkalmazhatósága a világ számára hivatkozási alapként kell, hogy szolgáljon, és az EU kell legyen a világ legvonzóbb régiója a diákok, tudósok és kutatók számára.* A globalizáció különböző módokon gyakorol hatást az oktatási és képzési rendszerekre és intézményekre. Ez a hatás lehet közvetlen (pl. a kutatás-fejlesztési tevékenységre és az egyetemeknek szánt források növekedése az USA-ban és a világ más tudásalapú nagyhatalmainak országaiban, ezeken a területeken Európában is nagyobb mértékű befektetést tesz szükségessé), vagy közvetett, amely azon az igényen keresztül történik, hogy a polgárok számára biztosítani kell azokat a készségeket és kompetenciákat, amelyekre szükségük van az elhelyezkedéshez és - ami még fontosabb - a megszerzett állás megtartásához a gyorsan változó technológiai és gazdasági környezetben. Így a globalizáció nemcsak a befektetési szint növelését vonja maga után, hanem az azzal párhuzamos reformfolyamatot is, amely az iskolák, egyetemek, a felnőttoktatás és a szakképzés által használt tantervek minőségének és relevanciájának fokozását, az európai oktatási és képzési rendszerek koherenciájának erősítését, valamint külföldi kilátásaik és elismertségük javítását szolgálja. A globalizáció ezen hatásainak, valamint az oktatásban és képzésben világszerte tapasztalható fokozódó versenynek a fényében, az európai szintű a kihívás nagyságát - ami a befektetéseket és reformokat illeti - minden bizonnyal széles körben alábecsülik. Az olyan fejlesztések, mint a bolognai folyamat a felsőoktatásban és a bruges-i folyamat a szakképzésben, jó irányban haladnak. A változás üteme azonban még nem éri el a globalizáció ütemét, és ha nem fokozzuk, azzal azt kockáztatjuk, hogy versenytársainkhoz képest lemaradunk.

– Az Európai Unió bővítése

Az EU bővítése szintén jelentős új kihívást jelent. 2010-re legalább tizenkettő tagjelölt ország teljes jogú tagállam lesz (tíz 2004. májusában csatlakozik, és később még legalább kettő). A jövőbeli tagállamok gazdasági és oktatási teljesítményében nagy különbségek vannak, van azonban egy fontos közös jellemzőjük, mégpedig az, hogy az EU jelenlegi tagállamaihoz hasonlóan, a tudásalapú gazdaság és társadalom fejlettségét tekintve viszonylag elmaradottak. Az EU 15-ök számára kijelölt lisszaboni stratégiai célt és annak oktatással és képzéssel kapcsolatos következményeit azonban 2010-re már legalább 27 országnak teljesítenie kell. A legnagyobb kihívást az jelenti majd, hogy a regionális egyensúlyhiány ellenére az új tagállamok mindegyikében létrejöjjön a tudásalapú gazdaság és társadalom, és hogy az Európai Unión belül meg lehessen előzni az elvándorlást, amely az új tagállamokban komoly negatív következményekkel lehet az oktatásra és képzésre, valamint a kutatás-fejlesztésre.

– Demográfia

Az a tény, hogy a születések aránya az Európai Unión belül alacsony szinten stabilizálódott, a jövőre vonatkozóan arra enged következtetni, hogy az oktatásban és képzésben résztvevők száma minden szinten csökkenni fog, és ennek következtében költségmegtakarítások érhetők el. Azonban ez hibás feltételezés lenne. Annak ellenére, hogy kevesebb a kisgyermek, európai szinten az iskolába beíratottak száma nem csökkent, és egyúttal többen és hosszabb időt töltenek az oktatási rendszer

felsőbb szintjein. Emellett, az Európai Uniónak lépést kell tartania a gyorsan változó technológiákkal annak ellenére, hogy a népesség öregszik, és az alapképzésből korszerű szaktudással kikerülő fiatalok száma sokkal alacsonyabb, mint az USA-ban és az ázsiai országokban (Japán kivételével). A demográfiai kihívás egy másik összetevője a kereső népességgel kapcsolatos, mivel a növekedést a munkaerő magasabb részvételi aránya is okozza, és az ezt befolyásoló egyik kulcstényező az oktatás és képzés.²⁵ Ezek a demográfiai korlátok maguk után vonják azt, hogy Európában növelni kell a befektetéseket ahhoz, hogy az élethosszig tartó tanulási lehetőségek rendelkezésre álljanak azok számára, akik kikerülnek a hivatalos iskolarendszerből. El kell érni az oktatás és képzés magasabb szintjén résztvevők számának növekedését (az élet későbbi szakaszaiban is), és törekedni kell arra, hogy a munkavállalók számára megengedett és kívánatos legyen, hogy hosszabb ideig maradjanak munkaviszonyban, valamint áldozni kell a bevándorlók, gyermekeik és családjaik integrációjára (a népességnövekedés több mint 70%-a a bevándorlásból származik). Másfelől, az elkövetkező évtizedben az EU egészének szembe kell néznie azzal a kihívással, amit a pedagógusok nagy arányának kicserélődése jelent, a jelenlegi munkaerő nyugdíjba vonulása következtében. Fontos, hogy a szakma vonzó legyen a magasan képzett új munkaerő számára. A bővítés ezt a tendenciát nem csökkenteni, hanem fokozni fogja: a születések száma Ciprus kivételével minden csatlakozó országban az EU szint alatt van, és három kivételével mindegyikben negatív a természetes népességnövekedés²⁶.

3.4. A Lisszabonban tervezettnél is nagyobb kihívás

Az előző elemzés logikájából az következik, hogy az oktatásnak és képzésnek a Lisszabonban tervezettnél is nagyobb kihívással kell szembenéznie. Ez a következőképpen foglalható össze:

Az európai tudásalapú gazdaság és társadalom motorjának biztosítása; a legfontosabb versenytársakkal szembeni fokozódó lemaradás és egyéb hiányosságok leküzdése; alkalmazkodás a komoly demográfiai korlátokhoz; azoknak a regionális problémáknak a leküzdése, melyeket a bővítés az átmenet létfontosságú időszakában súlyosbítani fog.

Egyértelmű, hogy ilyen hatalmas kihívás fényében a status quo pusztá fenntartása vagy lassú átalakítása nem lehet elégséges. A jelenlegi EU-ban sok régió és több ország számára hatalmas méretű ez a kihívás, és a bővítéssel még nagyobbá fog válni, valamint radikális reformokat és határozott befektetési döntéseket követel az oktatás és képzés területén a következő években egészen 2010-ig.

Ezért fontos, hogy az oktatásra és képzésre fordított kiadásokat tartós pozitív hatással járó reálfektetésként fogjuk fel - amelyek a fent körvonalazott tágabb kontextusban szemlélve valójában nettó megtakarítást eredményeznek -, és ne pusztán ismétlődő fogyasztási kiadásként. Ezt bőségesen igazolja, hogy a növekedés gazdasági és társadalmi tényezőinek hatása is ilyen befektetés²⁷. Paradigmaváltásra

²⁵ A munkaerő részvételének fokozás és az aktív öregkor támogatása, a Bizottság és a Tanács közös jelentése az Európai Tanács számára Barcelona, 2002. március

²⁶ Eurostat, A népesség változásai 2001-ben.

²⁷ Főigazgatóságok csoportértekezlete, Koppenhága, 2002. június; Hans Borstlap utólagos tanulmánya, Holland Oktatási, Kulturális és Tudományos Minisztérium

van szükség, amely a kormányzati fogyasztástól a tudásba való befektetés irányába mutat, és azon „ellenállhatatlan bizonyítékok” felismerésén alapul, melyek szerint „az oktatás hozzájárul az egyéni fejlődéshez, a társadalmi kohézióhoz és produktivitáshoz, mérhető és jelentős hatást gyakorol a gazdasági növekedésre, és a társadalmi kirekesztés megelőzésén keresztül csökkenti a szociális kiadásokat, az egészségügyi problémákat és a bűnözést”²⁸.

4. MILYEN KIHÍVÁST JELENT ANNAK ELÉRÉSE, HOGY A BEFEKTETÉSEK ÖSSZÉRTÉKE JELENTŐS MÉRTÉKBEN NÖVEKEDJEN?

Összességében, a jelenlegi helyzet és az újabban megfigyelhető trendek azt mutatják, hogy az EU a humán erőforrás-fejlesztés terén globális alulfinanszírozástól szenved. Ez vonatkozik az oktatásra és képzésre általában, valamint néhány olyan területre, amely a tudás korszakában különös fontossággal bír. A befektetések összértékének jelentős mértékű növelése szempontjából az állami szervek felelőssége a finanszírozási deficit kezelésében kulcsfontosságú. Erőfeszítéseik azonban nem lehetnek sikeresek a partnerek széles körétől kapott támogatás nélkül. A humán erőforrásokba történő befektetések valódi és fenntartható növekedésének eléréséhez arra minden érdekelt szereplő, azaz magánszemélyek, vállalkozások, társadalmi partnerek és állami szervek részéről cselekvésre van szükség.

4.1. Az oktatásra és képzésre fordított költségvetési kiadásoknál nem tapasztalható egyértelmű emelkedő tendencia

Az EU tagállamok átlagosan alig költenek többet az államilag finanszírozott oktatásra és képzésre, mint a GDP 5%-a, az egyes tagállamok között azonban jelentős különbségek vannak. Ez a számadat megegyezik az USA-éval, és magasabb, mint Japánban (3,5%). Az elmúlt években azonban nem történt növekedés. Ellenkezőleg, némi csökkenés tapasztalható: 1995-ben és 1996-ban a GDP 5,2%-át, 2000-ben pedig már csak 5,1%-át költötték az oktatásra, 1998-ban és 1999-ben pedig 5,0% alá esett, ami egyes országokban jelentős csökkentést eredményezett. Ugyanebben az időszakban azonban, az állami kiadások összegének oktatásra és képzésre fordított hányada némi növekedést mutat (10%-ról 11%-ra), amely részben annak a következménye, hogy az EU-ban csökkent a költségvetési kiadások összege, viszont azt is jelzi, hogy több országban eltolódtak a prioritások az oktatás felé. Hasonló tendencia figyelhető meg az egy főre jutó költségvetési kiadások összegében is: az alapfokú oktatásba újonnan belépők száma az elmúlt években, hosszú hanyatlási időszakot követően stabilizálódott, a hanyatlást azonban ellensúlyozta, hogy a tanulók több időt töltenek az oktatásban, ami azt jelenti, hogy az egy főre jutó kiadások összességében változatlanok maradtak, az általános- és középiskolás korúaknál azonban növekedtek. Az élethosszig tartó tanulás spektrumának másik végén a befektetési igényeket növeli, hogy az EU támogatja az aktív öregség koncepcióját, ami hozzájárul a magasabb foglalkoztatási arány és a munkával töltött évek kitolásához. Az európaiak 55-64 éves korosztályában szaktudásbeli és oktatásbeli hiányosságok tapasztalhatók.

A befektetés megtérülése nem azonos az oktatási és képzési rendszerek minden szintjén. A befektetés megtérülése az egyén és a társadalom számára (személyes ill.

társadalmi megtérülés) országonként változik, és a nemeknél is különböző. A különböző megtérülési ráták a munkaerőpiac hiányosságait (munkanélküliség az alacsonyan képzett és a bevándorló lakosság körében, a kollektív szerződések merevsége, a nők alacsony foglalkoztatási aránya, stb.) és a befektetések különböző szintjét tükrözik (a magasabb befektetés marginális megtérülés eltűnését eredményezi, és ezáltal csökkenti az átlagos megtérülést). Az EU-ra vonatkozó jelenlegi becslések azt mutatják, hogy a befektetés megtérülése a skandináv országokban a legalacsonyabb, és az Egyesült Királyságban és Írországban a legmagasabb, és a nők szempontjából vizsgálva sokkal magasabb a megtérülés, mint a férfiak szempontjából. A becsült megtérülési ráták összehasonlítása az oktatási rendszer különböző szintjein arra utal, hogy a tudásalapú társadalomban a felső középfokú oktatás válik az oktatás alapszintjévé. Meggyőző bizonyítékok támasztják alá azt, hogy ha az iskolai végzettség átlagos szintje az alsó középfokú szintről a felső középfokú szintre emelkedik, a munkanélküliségként töltött időszak tartama (és ezáltal költsége) jelentős mértékben csökken²⁹. Az EU-ban jelenleg a 25-29 évesek 25%-a, illetve az 55-64 évesek 52 %-a nem rendelkezik felső középfokú szintű végzettséggel. Ahhoz, hogy a jövőben mindenki elérje ezt a szintet, befektetésekre van szükség.

4.2. A magánszektorból eredő finanszírozás egyértelmű hiányosságai a tudásalapú gazdaság kulcsterületein

Az EU és az USA között jelentős eltérések tapasztalhatók az oktatás és képzés magánszektorból eredő finanszírozásának szintjét tekintve. A magánszektor oktatási intézményekre fordított kiadásai az EU-ban 1995. óta alig növekedtek (a GDP kb. 0,55 százalékaról a GDP 0,65 százalékára). Japánban ez az arány majdnem kétszer (a GDP kb. 1,2%-a) ekkora, az USA-ban pedig háromszor magasabb (1,6%). A vállalkozások szakmai továbbképzésre fordított kiadásai az 1993. és 1999. közötti időszakban nőttek (az összes munkabérek költség kb. 1,6 százalékaról 2,3 százalékra, azaz a GDP kb. 0,8 százalékaról a GDP 1,1 százalékára), és azóta lehet, hogy tovább is nőttek, ez azonban még mindig nem elegendő ahhoz, ami megfelelné az élethosszig tartó tanulásról szóló közleményben megjelölt „megfelelő mértékű finanszírozásnak”.

Az EU összességében lényegesen kevesebbet fordít a felsőoktatásra, mint az USA. A részvétel erőteljes növekedése és a felsőoktatásra fordított költségvetési kiadások azt követő jelentős emelése ellenére, a felsőoktatási beruházások jelenlegi összértéke (költségvetési és magán) Európában továbbra is jelentősen elmarad az USA szintjétől. Az USA-ban a felsőoktatásra fordított összeg hallgatónként több mint kétszer annyi, mint az EU-ban.³⁰ A GDP-hez viszonyítva, az EU átlag mindössze 1,1%, míg az USA-ban 2,3%. A finanszírozási szakadék így a felsőoktatásban még nagyobb, mint a kutatás-fejlesztés területén, melyre az EU-ban a GDP 1,9 százaléka, az USA-ban pedig 2,7 százaléka jut. A különbséget itt is főleg az magyarázza, hogy az európai vállalatok kevesebbet költenek K+F-re. Az oktatásban és kutatásban betöltött kettős szerepből adódóan, a finanszírozás hiányosságai nyilvánvalóan az egyetemeket sújtják legjobban, ami az európai egyetemek számára ugyancsak nehézzé teszi azt, hogy fokozzák a világ diákjaira és kutatóira gyakorolt

²⁹ Oktatás és képzés a szakértelemért, CEDEFOP, 2001. (334 és 246 oldal táblázatai)

³⁰ Az USA-ban 19,200 USD, az EU-ban 8,600 USD (súlyozott arány), . Az oktatás egy pillantásra, OECD, 2002.

vonzerejüket, és visszafelé fordítsák a tehetségek elvándorlását. Fontos észrevenni, hogy a hiányosságok leginkább abból fakadnak, hogy az EU-ban az USA-hoz viszonyítva a magánszektor beruházásai a felsőoktatásban és a kutatásban alacsony szinten mozognak. Ugyanakkor a legtöbb EU országban a felsőoktatási beruházások személyes megtérülése továbbra is magas, mivel a magasan képzett munkaerő iránti kereslet gyorsabb ütemben nő, mint a felsőoktatásban való részvétel. A kereslet azonban az egyes országokban rendkívüli mértékben különböző, és az ilyen eltérések a bővítést követően az EU-ban a mobilitást ösztönző erőként hathatnak a diplomások körében, ami magában foglalhatja a kedvezőtlenebb helyzetű régiókból vagy országokból történő nemkívánatos agyelszívást is.

A magánszektor viszonylag alacsony szintű befektetéseivel és az egyetemi oktatás magas személyes megtérülésével szembeesülve, a hatóságok fő felelőssége nem pusztán abban rejlik, hogy a felsőoktatási intézmények és a hallgatók számára megfelelő finanszírozási szintet biztosítsanak, hanem abban is, hogy megtalálják a módját annak, hogy ez hogyan nővelhető a felsőoktatásra irányuló magánbefektetések emelésén és diverzifikálásán keresztül. Az új EU szintű célkitűzés, melynek értelmében a kutatás-fejlesztésre irányuló befektetések szintjének 2010-re el kell érnie a GDP 3%-át³¹, valószínűleg pozitív hatással lesz majd az egyetemekre, amelyek az ilyen többletkiadások fő haszonélvezői lesznek. Ugyanakkor egyre nagyobb igény van annak biztosítására, hogy az erőforrások kiegészítése valóban magasabb minőséget és relevanciát, kevesebb bukást és iskolaelhagyást, és a felsőoktatás és az abból származó előnyök elérhetőségét tekintve nagyobb fokú egyenlőséget teremtsen.

A másik terület, ahol egyértelműen megvan az igény a magánszektor befektetéseire, a szakmai továbbképzés és a felnőttképzés. Az élethosszig tartó tanulás még egyáltalán nem vált valósággá mindenki számára, és bizonyos jelek arra utalnak, hogy a tanulási lehetőségek igénybe vételét tekintve egyre inkább nő a szakadék az alacsonyan és a magasabban képzettek között, valamint a fiatalok és az idősök között. Ezért olyan intézkedésekre van szükség, amelyek az oktatás és képzés ezen formáját szélesebb körben hozzáférhetővé teszik, és fokozzák az abban való részvételt, különös figyelmet szentelve a legkevésbé felkészült, a legkisebb hajlandósággal vagy a legkevésbé tanulási lehetőséggel rendelkező felnőttekre. Szintén hangsúlyt kell fektetni a piaci sikertelenség problémájának kezelésére, valamint gondoskodni kell arról, hogy a hátrányos helyzetű csoportokat a megfelelő eszközökkel ösztönözzék a képzési lehetőségek kihasználására.³² Annak ellenére, hogy a magánvállalkozások szakképzésre fordított kiadásai a fent említett módon emelkedtek (1993. és 1999. között a munkabéreköltségek 1,6 százalékaról 2,3 százalékára), a finanszírozás jelenlegi szintje nem áll arányban azzal a kihívással, mellyel Európa ezen a területen szembesül. Az egyes országok között továbbra is nagy különbségek vannak (pl. a fenti százaléérték 3:1 tartományon belül változik). Az európai munkavállalóknak csak 40%-a vesz részt szakmai továbbképzésen (a kis- és középvállalkozásoknál ez 23%), és a munkáltatóknak csak 62%-a biztosít a munkatársaknak valamilyen fajta képzést (a kis- és középvállalkozások 56%-a)³³. Ez

³¹ Több kutatást Európában – előrelépés a GDP 3 %-a felé, az Európai Bizottság közleménye, DG RTD, 2002.

³² Foglalkoztatás Európában 2002-ben, Európai Bizottság, Foglalkoztatás és szociális Ügyek Főigazgatósága, 2002.

³³ CVTS 1 és CVTS 2, Eurostat

fontos kérdéseket vet fel az állami szervek és a társadalmi partnerek közötti párbeszédre vonatkozóan.

Az élethosszig tartó tanulás és a tanulásba történő befektetés (beleértve az előzetes tanulmányok elismerését is) egyéb ösztönzőinek költségvetési kezelése különösen fontos kérdés. Az OECD szerint az 1990-es évek végén közeledtek egymáshoz azok a nézetek, miszerint az állami szervek önmagukban nem képesek biztosítani az élethosszig tartó tanulóhoz szükséges erőforrásokat, és hogy a jelentős mértékű egyéni megtérülésre tekintettel a munkaadóknak és munkavállalóknak azt legalább részben finanszírozniuk kell, továbbá a pénzügyi ösztönzők nem elégségesek a gyengén képzettek rendkívül alacsony részvételének emelésére³⁴.

4.3. A bővítés valószínűsíthető hatása a befektetésre az EU-ban

Míg egyes tagjelölt országok (a balti államok és Szlovénia) az EU átlagnál többet költenek az oktatásra, ezen országok többségében - a nagyobbakat is beleértve – az oktatásra és képzésre fordított költségvetési kiadások szintje a GDP százalékában kifejezve az EU átlag alatt marad³⁵. Ez természetesen jobban látható akkor, ha az egy főre vagy egy hallgatóra jutó kiadásokat tekintjük³⁶. Azonban több országban ez az EU-ra jellemző összes kiadás teljes szintje által képviselt arányhoz hasonlítható, vagy annál magasabb (kevesebb mint 10% illetve több mint 15% között mozog). A tagjelölt országokban – két kivétellel – a magánfinanszírozás szintje nagyon alacsony, különösen a vállalati képzés terén. A felső középfokú oktatási szintig a beiratkozási szint általában magas (gyakran magasabb, mint az EU-ban), a felsőoktatásban azonban erőteljes csökkenés tapasztalható. A felsőoktatásban tanulók száma (különösen a tudásalapú gazdaság szempontjából fontos területeken), a továbbképzésben résztvevők száma (a kedvezményezetteket, a tanfolyamok mennyiségét és a szakképző cégeket tekintve), valamint az aktív munkapiaci intézkedések a legtöbb esetben az EU átlag alatt maradnak, bár egyes országokban ezek az adatok jobbak, mint néhány jelenlegi tagországban. Az elmúlt évtizedben több országban jelentősen csökkent a felnőttoktatásba befektetett közpénzek mennyisége. A felsőoktatás és a szakmai továbbképzés jelenlegi finanszírozási deficitje az EU-ban a bővítést követően tovább növekedhet. Az oktatás és képzés egész rendszerét tekintve, több tagjelölt országban növelni kellene a költségvetési befektetések szintjét, amely egyes országok számára különösen nagy kihívást jelent, figyelembe véve költségvetési megszorításait, valamint azt, hogy már eddig is nagyon nagy arányt fordítottak a formális oktatásra. Néhány jelentős eredmény ellenére, nemzetközi felmérések, mint például az IALS és a PISA szintén minőségi eltéréseket mutatnak, és a tagjelölt országok eredményei gyakran a csoport gyengébbjei között szerepelnek³⁷. Ez arra utal, hogy a múltbeli erőfeszítések, valamint a humánerőforrás-fejlesztés előtérbe helyezése ellenére (maguk a tagjelölt országok, valamint az EU által az ETF és PHARE programokon keresztül) az oktatás és képzés rendszere a legtöbb tagjelölt országban jelentős mértékű új befektetéseket,

³⁴ Az élethosszig tartó tanulás finanszírozásának új mechanizmusai, OECD, 2002

³⁵ A tagjelölt országok felkészülése az EU élethosszig tartó tanulást támogató politikájában való részvételre: eredmények, különbségek és kihívások, Időközi jelentés (a monográfiák szintézise), European Training Foundation, 2002.

³⁶ CVTS2, Eurostat 2002.

³⁷ A tagjelölt országok felkészülése az EU élethosszig tartó tanulást támogató politikájában való részvételre, i.m.

³⁸ Prof. Erich Gundlach (Kiel Institute of World Economics) id. De la Fuente - Ciccone

valamint minőségi és strukturális reformokat igényel ahhoz, hogy a tudásalapú társadalom és gazdaság új követelményeinek meg tudjon felelni.

4.4. A költségvetési kiadások célirányos növelése és a magánszektor nagyobb arányú hozzájárulása

A jelenlegi helyzet és a legújabb trendek fenti elemzése jogosan megkérdőjelezi azt, hogy elérhető lesz-e a Lisszabonban kitűzött cél, az emberi erőforrásokba történő befektetések „jelentős mértékű” növelése. Ez még inkább így van akkor, ha azt tekintjük, hogy a Lisszabonban az EU 15-ökre kitűzött célt a kibővített EU-ban 2010-re legalább 27 országnak kell elérnie.

Mivel a 2001. óta tapasztalható alacsony növekedés, a romló gazdasági kilátások és a szigorú költségvetési megszorítások miatt a költségvetési források felhasználása egyre nehezebb, már a jelenlegi befektetési szint is jelentős erőfeszítést igényel. Ennek ellenére az oktatásra és képzésre fordított befektetések „jelentős mértékű” növelésére vonatkozó lisszaboni célkitűzés mellett szóló érvek ma sokkal sürgetőbbek, mint korábban bármikor, mégpedig azért, mert a jövőbeli növekedést éppen ez a befektetés fogja meghatározni.

Ahhoz, hogy az EU a legfejlettebb tudásalapú gazdaság és társadalom lehessen, lényegesen nagyobb mértékű befektetésre lesz szükség az oktatás és képzés területén – a kutatás-fejlesztés területén szükséges befektetésekkel összehangoltan. Különösen vonatkozik ez egyes tagállamokra és régiókra. Ez a következtetés azonban nem azt jelenti, hogy minden tagországnak minden területen több közpénzt kellene felhasználni: ez nem valószínű, hogy jó eredményre vezetne, miközben újabb megterhelést jelentene a költségvetési források, a produktivitás és versenyképesség szempontjából.

A növekedést a költségvetési befektetések célirányos felhasználásából és a magánszektor nagyobb hozzájárulásából kell megvalósítani. Az európai oktatás és képzés finanszírozása terén a legnagyobb hiányosságot a magánforrásból történő (egyéni és vállalati) finanszírozás viszonylag alacsony szintje okozza, amely az oktatás és képzés európai társadalmi modelljének folytonosságát biztosítandó, a közpénzekből történő finanszírozásnak a kiegészítője (és nem helyettesítője).

Az összbefektetés szintjének „jelentős mértékű” növekedésének megvalósításáért a tagállamok és tagjelölt országok állami szervei felelősek. Egyes országokban a közpénzekből történő finanszírozás célirányos növelésére van szükség, pl. biztosítani kell mindenki számára, hogy egész élete során elérhetőek legyenek számára a különböző tanulási lehetőségek, hogy mindenki elérhesse a felső középfokú szintet az oktatásban, és hogy a hátrányos helyzetű régiók megfelelő mértékű támogatásban részesüljenek. A befektetett közpénzek ily módon történő célirányos növelése az általános költségvetési megszorítások keretein belül is elérhető, amennyiben szükséges, a források átcsoportosításával az alacsonyabb megtérülést hozó területekről a humánerőforrások fejlesztésébe történő befektetések felé.³⁸ Az

³⁸ Államháztartás az Európai Monetáris Unióban, 2002, European Economy n° 3/2002

előrelépés folyamatos figyelemmel követéséhez (monitoring) engedhetetlen az elérendő szintek kijelölése³⁹.

A szakpolitikák és rendszerek fejlesztésében, valamint a hátrányos helyzetű régiók problémáinak megoldásához szükséges különleges erőfeszítések szempontjából szintén fontos szerep jut a Strukturális Alapoknak, amely mint az Európai Foglalkoztatási Stratégia pénzügyi ága, az Európai Szociális Alapból egyedül 60 millió eurót biztosít a jelenleg folyó (2000-2006) programok számára. A Strukturális Alapokból finanszírozott programok időközi értékelése lehetőséget nyújt a közösségi befektetések természetének és irányának értékelésére.

A kormányoknak szereplők széles körét kell bevonniuk a támogatásba, és pozitív módon ösztönözniük kell a vállalkozásokat (köztük a közép- és kisvállalkozásokat), a magánszemélyeket és az állami és magánszektor között kialakuló partnerkapcsolatokat a tartósan nagyobb mértékű befektetésre ezen a területen. A vállalkozásokat fel lehet kérni például különböző felszerelések, iskolák, ösztöndíjak, tantervváltoztatás, egyetemi tisztségek vagy tanszékek, kutatóműhelyek, illetve olyan tanfolyamok finanszírozására vagy együttfinanszírozására, amelyek a hallgatókat és tanulókat olyan területekre vonzzák, ahol kevés a szakképzett munkaerő, stb.

Ilyen intézkedésekkel elkerülhető a legrosszabb eshetőség, miszerint az elégtelen költségvetési finanszírozást nem ellensúlyozza a magánszektorból származó támogatás, amely általános alulfinanszírozottságot, a minőség csökkenését eredményezi, és korlátozza az oktatási és képzési lehetőségek elérhetőségét a társadalom egyes rétegei számára.

5. A RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ FORRÁSOK HATÉKONYABB FELHASZNÁLÁSA

Ez a rész a Célkitűzések alapján kidolgozott munkaprogram 1.5. számú, „az erőforrások lehető leghatékonyabb felhasználására” irányuló célkitűzéshez, valamint az élethosszig tartó tanulásról szóló közlemény értelmében vett „megfelelő erőforrás-ellátottsághoz” kapcsolódik. Ebben a részben meghatározzuk, hogy melyek azok a területek, melyeknek az egész EU-ra vonatkozó Lisszabonban kitűzött stratégiai cél elérése szempontjából prioritást kell élvezzenek a rendszer hosszú távú hatékonyságának biztosítása érdekében.

Ez a gyakorlat az élethosszig tartó tanulás politikája és az Európai Foglalkoztatási Stratégia szempontjából is nagyon fontos. Az élethosszig tartó tanulásról szóló közlemény hangsúlyozta, hogy az erőforrásokat a bármely életkorban végzett formális, nem formális és informális tanulás teljes spektrumában új mederbe kell terelni, és minden, az oktatásba és képzésbe történő befektetés hatékonyságának maximalizálását célzó döntést ezen háttérrel szem előtt tartva kell meghozni.

Az így meghatározott prioritások az Európai Befektetési Bank és a Strukturális Alapok befektetései maximális hatékonyságának biztosításában is szerepet játszhatnak, mind a jelenlegi, mind a jövőbeli tagállamokban.

³⁹Az oktatás és képzés európai mérföldkövei: az Európai Tanács lisszaboni csúcstalálkozójának összefoglalása, az Európai Bizottság közleménye, COM(2002) 629 végleges változat

5.1. A „Célkitűzéseket megállapító folyamat” következményei a befektetések szempontjából

„Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire kapcsolódó részletes munkaprogram” felszólít a tagállamok által közös prioritásként meghatározott területeken történő befektetésre. Az élethosszig tartó tanulás és az európai foglalkoztatási stratégia átfogó prioritásait viszi tovább. Magában foglalja még azokat a prioritásokat, melyeket maga az Európai Tanács körvonalazott Lisszabonban, különös tekintettel azokra, melyek a felső középiskolai szintre el nem jutó fiatalok számának felére csökkentését, az iskolák és képzési központok többfunkciós központokká történő átalakítását, a tantervek megújítását, az informatikai ismeretek és az *e*-tanulás, az idegen nyelvek és a mobilitás fejlesztését célozzák. A munkaprogram így jó háttérrel nyújt arra, hogy az egyes országok az erőforrásokat az adott helyzet, igények és politikaválasztások figyelembevételével hatékonyan oszthassák el. A célkitűzésekhez kapcsolódó program elemzése alapján a következő fő területeken van szükség befektetésekre:

– Az oktatásban dolgozók képzését és pályán tartását szolgáló befektetés

Ez főképpen a következőkre vonatkozik: a) fiatal és gyakorló tanárok és oktatók, akik az első diplomához vezető vagy felnőttképzésben vesznek részt, különös tekintettel a nyitott és rugalmas tanítási módszerekre és az *e*-tanulásra, az információs és kommunikációs technológiák használatára, az első diplomához vezető képzés és továbbképzés tantervének megújítására és a multimédia elérhetőségére; b) intézményvezetők és munkatársak a rendszer minden szintjén a tantervi és irányítási kérdések decentralizálásának alátámasztása érdekében; valamint c) az igényekre szabott tanácsadást nyújtó munkatársak. A tanárok, oktatók és kisegítő személyzet korösszetétele az egész EU-ban befektetést igényel, melyet olyan képzésekre és intézkedésekre kell fordítani, amelyek vonzóvá teszik a tanári és oktatói szakmát új munkatársak számára⁴⁰. Ehhez hasonlóan a felsőoktatásnak továbbra is vonzó választási lehetőséget kell jelentenie a fiatal kutatók és idősebb tehetségek számára, amely különösen az egyetemek, kutató laboratóriumok és az ipar közötti hidak és mobilitás kiépítésén keresztül érhető el.

– Befektetés az új alapkészségekbe

Az új alapkészségek közé tartoznak a digitális írásbeliség, a tanulás tanulása, a társadalmi kompetenciák, vállalkozói készségek és a nyelvtanulás, melyeket minden korcsoport számára elérhetővé kell tenni. Az új munkaerőpiac és a tudásalapú társadalom által megkövetelt magasabb szintű alapkészségek iránti igény a fiatalokat és felnőtteket, foglalkoztatottakat és munkanélkülieket egyaránt érinti, és ez az igény különösen intenzíven jelentkezik egyes csoportokban (pl. alacsonyan képzett és idősebb dolgozók, olyan nők, akik jelenleg nem dolgoznak, de szeretnének visszatérni a munka világába) és egyes régiókban vagy egyes országok egész területén. További kutatásokat kell folytatni arról, hogy hogyan fejleszthetik a tanulás folyamatát az információs és kommunikációs technológiák és az új *e*-tanulási módszerek, hogyan érhetnek el még több emberhez, és hogyan járulhatnak hozzá a költségek csökkentéséhez. Ezeket a lehetőségeket ki kell aknázni.

⁴⁰ Eurydice jelentés a tanárokról, különösen az 1. számú jelentés a tanárképzés témakörében és a 3. számú jelentés a szolgáltatás feltételeiről

– **Az élethosszig tartó tanulás lehetőségének mindenki számára való biztosítását célzó befektetés**

Ezen a területen a költségvetési kiadások általában növekedtek, és bizonyítékok vannak a finanszírozás felelősségének a megosztására, amibe beletartozik a vállalatok továbbképzésre fordított kiadásainak a növekedése. 1997-től kezdve a tagállamok az élethosszig tartó tanulás koherens stratégiájának kialakítására törekednek, és az Európai Foglalkoztatási Stratégia kontextusában növelték a minőség és az elérhetőség fokozását célzó befektetések szintjét. Az élethosszig tartó tanulásról szóló közlemény a megfelelő források biztosítására és azok tanulási spektrum mentén történő újraelosztására szólít fel. A siker döntő feltételei a tanulást támogató további költségvetési és egyéb ösztönzők kidolgozása, valamint a társadalmi partnerek bevonása ezen stratégiákba.

– **Befektetés az információs és kommunikációs technológiákba (ICT)**

Befektetésekre van szükség a hardvereket, szoftvereket, karbantartást és képzést illetően, valamint az *e*-tanulási tevékenységek és tananyagok kidolgozása terén, az új *e*-tanulási programmal összhangban⁴¹. Az elmúlt években minden országban jelentős mértékű befektetések történtek, információs és kommunikációs technológiával szerelték fel az iskolákat, az iskolák csaknem 100%-a számára biztosították az Internet kapcsolatot, webalapú információs és oktatási forrásokat hozva létre, stb. Ennek ellenére az információs és kommunikációs technológia továbbra is jelentős kiadási tétel marad egészen addig, amíg a technológiai változás üteme lelassul, és az információs és kommunikációs technológia olyan egyetemes árucikké válik, mint a papír-írószer. 2010-re már lehet, hogy ez lesz a helyzet. Úgy tűnik, hogy eddig nem sikerült teljes mértékben kihasználni a közoktatás és az állami szakképző intézmények, valamint az állami és a magánszféra közötti partnerségek közötti hálózati együttműködés lehetőségét, ami ezen a területen kiegészítő finanszírozási forrás lehet⁴².

– **A társadalmi bevonást és az aktív állampolgárságot célzó befektetés**

A társadalmi bevonást előmozdító intézkedések olyan kulcsfontosságú elemeket érintenek, mint az alapfokú oktatást megelőző nevelés, az aktív állampolgárság oktatása, a nemek közötti különbségek figyelembevétele a szakpolitika minden dimenziójában, az iskolai bukás és kimaradás megelőzése, felnőtteknek második esélyt nyújtó iskolák, stb. Ezek messze túlmutatnak a foglalkoztatáshoz kapcsolódó kérdéseken, és mind az élethosszig tartó tanulásról szóló közleményben, mind „Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseikhez kapcsolódó részletes munkaprogram”-ban külön hangsúlyt kapnak. Talán ezek a hosszabb távú intézkedések a legalapvetőbbek. Mélyreható tantervi és strukturális reformokat igényelnek ahhoz, hogy a mindenki számára elérhető tanulási lehetőségek minősége és relevanciája fokozható, és az ezen reformokat megalapozó költségvetési finanszírozás célirányosan növelhető legyen. Ide értendők az érdekelt civil szervezeteknek nyújtott támogatási formák is, amelyek eddig is döntő szerepet játszottak ezen a területen, s melyeknek a bővítést követően is fontos szerepük lesz az egész EU-ban. Az ilyen befektetések minden olyan országban természetes prioritást jelentenek, ahol nagyobb

⁴¹ E-tanulás: a holnap oktatásának megtervezése, Európai Bizottság, 2000.

⁴² A Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, i.m., 8. pont

erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy az oktatási és képzési rendszerek fejlesztése mindenki számára előnyt jelentsen.

– Befektetés a tanácsadásba

A tanácsadó szolgálatokba történő befektetést úgy kell tekinteni, mint egy olyan korai megelőző stratégia kialakítását, amely képes jelentős mértékben csökkenteni az oktatás és képzés, valamint a munkaerőpiaci igények közötti összhang hiányát⁴³ azáltal, hogy hozzájárul a közép- és felsőfokú végzettséget szerzők arányának növeléséhez és a munka világába való átmenet, illetve a tanulás világába való visszatérés elősegítéséhez⁴⁴. Ezeknek a szolgáltatásoknak a megerősítésére azért is szükség van, mert növelni kell azoknak a fiataloknak, különösen fiatal nőknek a számát, akik a matematika, tudomány és technológia terén kívánnak továbbtanulni⁴⁵.

5.2. A hatékonyság hiányának a kezelése

A Célkitűzésekhez kapcsolódó munkaprogramban meghatározott befektetések elsődleges fontosságot élvező területeinek figyelembevétele mellett, a befektetési döntéseket az adott országban uralkodó helyzetre tekintettel kell meghozni. A tagállamok szintjén a befektetések megtérülése fokozható többek között azáltal, hogy meghatározzuk, hogy mi akadályozza a jelenlegi kiadásoknál a hatékonyságot, és kiküszöböljük ezeket az okokat. Így erőforrások takaríthatók meg, amelyeket máshol értelmesen lehet felhasználni. Az alábbi bekezdésekben felsoroljuk a hatékonyság hiányának néhány gyakran előforduló jelét és lehetséges forrását.

- Az iskolai bukás és kimaradás átlagosnál magasabb aránya

Az EU-ban a tanulóknak még mindig körülbelül 30%-a hagyja el az iskolát, mielőtt eléri a felső középfokú szintet. Több országban szintén magas a felsőoktatást el nem végzők aránya. Ahol a bukás ill. kimaradás aránya magasabb, mint máshol, ez lehet annak az eredménye, hogy a tanulóknak (vagy szüleiknek) túl korán kell választaniuk a továbbtanulás lehetséges irányai között. Ilyen helyzetet a rugalmatlan rendszer vagy különböző társadalmi-gazdasági tényezők eredményezhetnek. A túl korai vagy rosszul meghozott döntések magasabb bukási vagy kimaradási arányhoz, vagy a motiváció hiányának egyéb megnyilvánulásaihoz vezethetnek. Ebben a kontextusban azt kell megállapítani, hogy mi a közvetett költsége annak, hogy a közép- és felsőfokú oktatásban megengedjük a szakképzés második legjobb lehetőségként való felfogását. Ez általában eltéríti a választást az olyan szakirányokról, amelyek bizonyos tanulóknak jobban megfelelnek, azok irányába, amelyek nagyobb presztízzsel rendelkeznek vagy jobban megfelelnek a férfi, illetve női sztereotípiáknak. Az iskola nagyobb arányú elvégzését eredményező jobb tanácsadással megtakaríthatók a bukásból és kimaradásból eredő társadalmi költségek, és az így felszabaduló erőforrások produktívabb befektetések finanszírozására használhatók fel olyan területeken, mint a speciális igényű tanulók oktatása vagy a tantervek rendszeres frissítése⁴⁶.

⁴³ A Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, i.m., 1. pont

⁴⁴ Miért számít a tanácsadás, OECD munkadokumentum, Rationale, 2002.

⁴⁵ Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire vonatkozó részletes munkaprogram, i.m., 1.4. számú célkitűzés

⁴⁶ A Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, i.m., 3. oldal

– **Aránylag magas munkanélküliség a diplomások körében**

Miközben az általános gazdasági tényezők a diplomás munkanélküliség szempontjából fontos szerepet játszanak, egyes országokban akkor is viszonylag magas lehet a munkanélküliség ebben a csoportban, ha a tantervek túl merevek, vagy csak részben tükrözik a munkáltatók igényeit. Ennek a problémának a megoldása vagy az erőforrásoknak az oktatási és képzési rendszer másik szektorába történő átcsoportosítását igényli, vagy az emelt szintű befektetés összekapcsolását a tantervek relevanciájának és rugalmasságának fokozásával. Lehetnek rejtettebb, hosszabb távú hatások is, amelyek a hatékonyság hiányából adódó jelentős költséggel járnak, pl. ha az oktatási és képzési rendszerek nyíltan vagy kimondatlanul olyan értékeket közvetítenek, mint a kockázatkerülés szemben a vállalkozói szellemmel⁴⁷.

– **Alacsonyabb teljesítményszint**

Míg a befektetések szintje és az eredmények között általában pozitív összefüggés van, mégsem minden országban ez a helyzet. Egyes esetekben a teljesítményszint (olyan eszközökkel mérve, mint a PISA vagy az IALS) alacsonyabb lehet olyan országokénál, ahol a kiadások szintje hasonló, vagy akár alacsonyabb. Az ilyen helyzetet több tényező idézheti elő, köztük a gyenge minőségű képzés, az alacsony színvonalú tanítás, a hátrányos helyzetű csoportok vagy régiók problémáinak megoldására való képtelenség, vagy az erőforrások nem elég hatékony elosztása.

– **Rendkívül hosszú idő alatt megszerezhető diplomák és képesítések**

Egy adott felsőfokú diplomaért a hallgatóknak a különböző tagországokban különböző hosszúságú időt kell eltölteniük a felsőoktatásban. A különbség akár a 100%-ot is elérheti. Egy diplomás teljes költsége az EU-n belül rendkívül változó, és az országok, illetve intézmények közötti nyilvánvaló finanszírozásbeli különbségekért is nagy mértékben ez felelős. A képzési idő hosszának folyamatos ellenőrzése a források hatékony felhasználása szempontjából hasznos lehet. Ezt hangsúlyozza az is, hogy újabban Európa szerte nagy figyelmet szentelnek az informális és nem formális tanulás elismerésének, melyet egyre inkább eredményes befektetésnek tartanak. Ezen a módon ugyanis csökkenthető az élethosszig tartó tanulásba való belépés korhatára, és egyúttal növelhető a befektetés megtérülése az egyén, a munkáltató és a társadalom szempontjából. Ez azt jelenti, hogy kevesebb időre van szükség egy képesítés vagy bizonyítvány megszerzéséhez, a „szolgáltatónak” egyrészt sokkal jobban az igényekhez igazított, másrészt rövidebb és célirányosabb modulokat kell kínálniuk, az egyénnek rövidebb ideig kell eltartania magát, rövidebb időre esik ki a munkából, valamint az is növeli a motivációt, hogy az egyén tudja, hogy amit már elért, az segíteni fogja a gyorsabb előrehaladásban.

– **Az oktatás zsákutcái.**

Zsákutcák ott fordulnak elő, ahol hiányzik a rugalmasság és az átjárhatóság az oktatási és képzési rendszerek különböző összetevői között, illetve azokon belül, illetve – néha – az oktatás/képzés és a munka között. Ilyenkor az emberek akadályokba ütköznek, ha váltani szeretnének, mert rájönnek, hogy nem a megfelelő

⁴⁷ Vállalkozás Európában, az Európai Bizottság zöld könyve, 2002.

irányba haladnak, vagy ha életük során később magasabb szinten kívánják ismét elkezdni a tanulást ill. képzést. Ez általában az oktatásra, illetve képzésre jelentkezők korábbi vagy informális tanulása előzetes értékelésének hiányából fakad, különösen szakirányváltás esetén, a szakmai továbbképzésben és a felnőttképzésben.

Természetesen vannak más területek is, ahol a források felhasználásának hatékonysága problémát jelenthet. Ilyenek lehetnek például az aktív munkaerőpiaci politikák, melyek célja a munkanélküliek, illetve az éppen nem dolgozó, de dolgozni kívánó emberek átképzése. Az értékelések arra utalnak, hogy a siker döntő tényezője lehet a képzés összekapcsolása olyan más intézkedésekkel, mint a munkában szerzett tapasztalatok, az egyén tulajdonságainak és a munkaerőpiaci feltételeknek az együttes figyelembevétele.

Összességében, a nagyobb mértékű befektetés csak akkor kifizetődő, ha a jobb minőséghez, a tanulók igényeinek fokozott figyelembevételéhez, a társadalmi, gazdasági és demokratikus hatékonyság növeléséhez és/vagy az oktatás elérhetőségének javításához kapcsolódik. A nem megfelelő vagy túl hosszú nyúló tantervekbe való befektetés azok előzetes reformja nélkül, a probléma megoldása helyett csak állandósítja a hatékonyság hiányát. A hatékony befektetésnek az kell legyen a célja, hogy fellendítse és jutalmazza a minőséget és az innovációt az oktatásban ill. tanulásban. Ehhez a ráfordítások és teljesítmények gondos monitoringjára van szükség európai, nemzeti és intézményi szinten egyaránt, szem előtt tartva a különböző gazdasági-társadalmi csoportok és korcsoportok különböző tanulási szükségleteit, figyelembe véve, hogy egyenlő mértékben hozzáférhetnek-e az oktatáshoz.

5.3. Hatékony erőforrásgazdálkodás

A TIMSS / PISA eredmények fényében egyre világosabbá válik, hogy az oktatás decentralizálása (azaz a központi igazgatás dekoncentrációja mellett a tantervek, módszerek és az irányítás megváltoztatásának és adaptálásának lehetősége) és az emberek iskolai végzettsége között pozitív összefüggés áll fenn. Az erőforrások helyi kezelésének fontosságát maguk a tagállamok is kihangsúlyozták a Bizottság élethosszig tartó tanulás témakörében kiadott memorandumára adott válaszukban.

A hatékony decentralizáció azonban új befektetéseket igényel a következő területeken: a) a helyi hatóságok és az iskolaigazgatást végzők, valamint tanárok képzése a vezetés és a hatékony erőforrás-felhasználás terén; b) egy minden szintre kiterjedő minőségbiztosítási rendszer, azaz a minőség kultúrájának terjesztése az oktatási és képzési rendszerben, mely a minőségi szabványok magját képező közös normák szerint tevékenykedő helyi szereplők autonómiáján és a beléjük helyezett bizalmon alapul; ezeknek különösen azt kell biztosítani, hogy a nagyobb fokú iskolai ill. helyi szintű elszámolási kötelezettség ne veszélyeztesse az egyenlőséget, a nemek kérdésének figyelembevételét a szakpolitika minden dimenziójában és a tanulói részvételt; valamint c) a képesítések átlátható kerete, amely magában foglalja az általános és a szakképesítéseket, és amely megfelel a nemzeti igényeknek, de az európai szintű hasonló keretekkel is összeegyeztethető (vö. alábbi 6. szakasz).

Egy másik fontos szempont az érdekelt szereplők teljes körének bevonása egy partnerségre építő megközelítésen keresztül. Különösen a kormányoknak és a társadalmi partnereknek kell feltérképezniük az állami és a magánszektor közötti, a további emberi és anyagi erőforrások mozgósítását szolgáló, különféle típusú

partnerkapcsolatok kiépítésének lehetőségét⁴⁸. A partnerség keretében végzett munka döntő tényező lehet abból a szempontból, hogy az élethosszig tartó tanulás perspektívájába illeszkedő oktatást mennyire jellemzi a motiváció, nyitottság, relevancia és minőség⁴⁹. Azok a partnerkapcsolatok, melyek a magánszektor pénzügyi közreműködésével járnak, felelősségteljesebb viselkedésre készíthetik a tanulókat, a családokat és az oktatószemélyzetet, és ezáltal a források felhasználásának általános hatékonyságát is fokozhatják. Semmilyen körülmények között sem engedhető meg azonban az, hogy a hátrányosabb helyzetű tanulók számára kevésbé elérhető legyen a tanulás.

A hatékonyság maximalizálása megköveteli, hogy az egyes minisztériumok koordináltan lépjenek fel. Az oktatásért, foglalkoztatásért, gazdaságért, kutatásért, ifjúságügyért, egészségügyért stb. felelős minisztériumok együttműködését gátló akadályok nemzeti és európai szinten történő felszámolásával elkerülhető a munka és a finanszírozás ismétlődése és elaprózódása, miáltal a reformok eredményei megsokszorozódhatnak. Ennek különösen sokatmondó példája a néha nehéz helyzetben lévő tanulóknak és munkanélküli vagy alkalmazásban álló fiataloknak és felnőtteknek nyújtott, személyre szabott tanácsadás ill. útmutatás. Annak ellenére, hogy a feladatok hasonlóak, ezek a tevékenységek az érintett célcsoporttól és/vagy az elvégzendő tevékenységtől (tanulás, első munkahely, munkapiaci képzés stb.) függően általában különböző minisztériumok hatáskörébe tartoznak. Ez az elaprózódás gyakran komoly nehézségeket okoz a felhasználók számára, és csökkenti a nyújtott szolgáltatások általában vett eredményességét és hatékonyságát. A tudásalapú társadalomba történő hatékony befektetés azt is megköveteli, hogy az oktatásért és képzésért, valamint a kutatásért és innovációért felelős szervek, tekintettel a K+F kiadások növelésének Barcelonában kitűzött nagyratörő kettős céljára, valamint arra, hogy annak finanszírozásában az üzleti szféra is részt vállaljon, egyeztessék egymással, hogy milyen megközelítést alkalmaznak. Az ebben az irányban történő koordináció felé európai szinten is tapasztalható előrelépés, amely különösen a célkitűzésekkel kapcsolatos munkaprogram és egyéb, a témához kapcsolódó szakpolitikai fejlemények megvalósítása során alkalmazott integrált megközelítésben nyilvánul meg.

Az országos és európai szintű mérföldkövek meghatározása szintén elengedhetetlen ahhoz, hogy az egyes országok el tudják helyezni eredményeiket a többiekkel való összehasonlításban. Szintén nagyon fontos a Lisszabonban kitűzött átfogó stratégiai cél és az európai oktatási és képzési rendszerekre vonatkozóan elfogadott részletes célkitűzések megvalósítása felé tett előrelépés mérése⁵⁰.

6. A HATÉKONY BEFEKTETÉSEKNEK EURÓPAI KONTEXTUSBAN KELL GYÖKEREZNI

Az, hogy egy országban szükség van-e az oktatás és képzés reformjára, az adott ország sajátos struktúráitól, a népesség végzettségi szintjétől, az erősségektől, gyengeségektől és a szakpolitika irányultságától függ. Az ilyen reformok végrehajtása az egyes tagállamok, illetve tagjelölt országok feladata, melynek során szem előtt kell tartani a szubszidiaritás elvét. Ennek megfelelően, ennek a résznek

⁴⁸ Az oktatás finanszírozása, Eurydice, 2002.

⁴⁹ Az élethosszig tanulás európai térségének valóra váltása, az Európai Bizottság közleménye, i.m.

⁵⁰ Az oktatás és képzés európai mérföldkövei: az Európai Tanács lisszaboni értekezlete után, i.m.

nem az a célja, hogy a lehetséges nemzeti reformokat áttekintse, hanem az, hogy kihangsúlyozza, hogy ezen a reformok során annak ellenére, hogy a velük kapcsolatos döntéshozás és a reformok megvalósítása nemzeti szintű feladat, figyelembe kell venni, hogy egyre erőteljesebb európai dimenzióval rendelkeznek, amely hatékonyságuk szempontjából ma már döntő tényező.

Az oktatás és képzés európai dimenziójába való befektetés fontosságát hangsúlyozta a *Bizottság élethosszig tartó tanulásról szóló közleménye*, a *Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve*, valamint a *célkitűzésekhez kapcsolódó munkaprogram* (különösen a 3.5. számú célkitűzés). A tagjelölt országokban a befektetési stratégiák sikerének elengedhetetlen feltétele még a *célkitűzések* világos és szilárd keretének európai szintű kidolgozása. Ezzel elkerülhető a célok eltolódásának a veszélye, amely még az amúgy bőkezű befektetési politikát is alááshatja. Az a tény, hogy minden tagország (a jelenlegieket és az újakat is beleértve) a közös cél felé tartó változásokat ill. reformokat kíván bevezetni, önmagában is a motivációt és integrációt szolgáló erőteljes tényező. Ez kiemeli annak fontosságát, hogy a tagjelölt országokat mind az Európai Foglalkoztatási Politikába, mind a *célkitűzések munkaprogramjának* végrehajtásába be kell vonni – amint azt az oktatási miniszterek 2002. júniusában el is fogadták.

6.1. A nemzeti reformok az európai tudástérség kontextusában

Egy nagyobb fokú integrációval jellemezhető Európában az oktatásba és képzésbe történő befektetés sokkal erősebb európai dimenzióval rendelkezik. Ezeken a területeken azok a befektetések és reformok, melyek csak a nemzeti és regionális igényekre reagálnak, az európai dimenziót figyelmen kívül hagyva, nem lehetnek olyan hatékonyak, mint az európai tudástérség kontextusában. A tanulmányi ill. képzési programok és intézmények minőségének és relevanciájának értékeléséhez használt kritériumoknak meg kell felelniük az európai szinten alkalmazottnak, és teret kell biztosítaniuk ahhoz, hogy Európa ezeken a területeken világszerte hivatkozási alap lehessen. Más szóval, a befektetést és a reformokat az oktatási minisztereknek a *célkitűzések munkaprogramjának* kezdetén tett szakpolitikai nyilatkozatában foglalt üzenettel összhangban úgy kell végrehajtani, hogy *elérhető legyen a szükséges mértékű koherencia* (miközben fennmarad a *lehető legnagyobb fokú diverzitás*)⁵¹. Amennyiben a cselekvés ilyen koordinált módon történik, jelentős mértékű európai szintű hozzáadott érték keletkezhet a felsőoktatásban, a felnőttképzésben és a szakmai továbbképzésben, valamint más szakpolitikai területeken, pl. a foglalkoztatás és a regionális fejlesztés terén. Az ilyen reformok a gazdasági növekedés és a foglalkoztatáspolitikai, valamint az Európai Befektetési Bank és a Strukturális Alap befektetéseinek hatékonysága, azaz a lisszaboni célok általános értelemben vett elérése szempontjából is döntő fontosságúak.

6.2. Befektetés a tantervek megújítása, a minőségbiztosítás és a képesítések elismerése terén az európai tudástérség kontextusában

A tudásalapú társadalom kialakulását tekintve az oktatásban és képzésben az általános oktatás, a szakképzés, a felsőoktatás és a felnőttoktatás, más szóval az élethosszig tartó tanulás egész spektrumában a tantervek megújítása terén van leginkább szükség reformokra. A korszerűsítésnek tükröznie kell az olyan

⁵¹ Az oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseire kapcsolódó részletes munkaprogram, i.m., (bevezetés)

prioritásokat, mint az alapkészségek; a tanulás lehetséges útvonalainak és módszereinek diverzifikálása úgy, hogy azok megfeleljenek a tanulók különböző típusainak; az információs és kommunikációs technológia eredményes használata a tanításban és tanulásban; a férfiak és nők fenntartható foglalkoztatásának támogatása; az európai dimenzió integrálása minden kurzusba, beleértve ennek elérését az idegen nyelvek eredményes tanulását, valamint azon keresztül, hogy a diákok és tanulók tanulmányaik jelentős részét egy másik országban végezhetik; nagyobb fokú rugalmasság a kurzusok tagolása terén és az oktatás ill. képzés különböző útjainak jobb átjárhatósága. A *célkitűzésekhez kapcsolódó munkaprogram* középpontjában egy ilyen sokrétű tanterv megújítás áll (vö. 5.1. szakasz). A tanterv megújítás a felsőoktatás bolognai folyamatának és a szakképzésben folyó fokozott együttműködésről szóló, nemrégiben elfogadott határozatnak (a koppenhágai nyilatkozatnak) is alapkövetelménye⁵²; az oktatás és a munka világa (szakmai testületek, munkáltatók, kutatóegységek stb.) közötti kapcsolat mindkét esetben hozzájárulhat ahhoz, hogy jobb tantervek alakuljanak ki, és ösztönző erők teremődjenek a magánszektor számára, hogy nagyobb mértékben közreműködjön az oktatás és képzés finanszírozásában. A tantervek megújítása minden országot érint, de különösen fontos és sürgős feladat több tagjelölt országban, ahol fennáll a lehetősége annak, hogy a finanszírozás az oktatási és képzési rendszerek nem produktív összetevőire irányul, amennyiben a tantervi reform tovább késik.

A tantervi reformhoz kapcsolódik a minőségbiztosítás. A minőségbiztosításra irányuló befektetések nem minden esetben kifizetődők. Ez csak akkor van így, ha a tanterv reformja a gazdaság és társadalom szükségleteihez kötődik, és ha teljes mértékben felismerik azt, hogy olyan minőségbiztosítást kell kialakítani, amelyet a nemzethatárokon túl is elismernek. Az európai perspektívából szemlélt „minőség” nem hozható létre rendeletekkel vagy a hatóságok által. Csak akkor létezik, ha mások (a felhasználók, a munkáltatók, más intézmények, más országok) számára látható. Ezért a nemzeti szinten kidolgozott minőségbiztosítási rendszerekkel szembeni első számú követelmény a relevancia és a hitelesség megteremtése (pl. az érdekeltek és külföldiek bevonásával a minőségbiztosító testületekbe), valamint az, hogy kompatibilisek legyenek az Európa más pontjain alkalmazott minőségbiztosítási rendszerekkel. Ezek a szempontok alapvető fontossággal bírnak a felsőoktatás és a szakképzés jövőbeli fejlesztése szempontjából (az előbbinél a bolognai folyamatban hangsúlyozottak szerint, az utóbbinál a Minőség Fórumot követően és a Koppenhágai Nyilatkozatban aláhúzott módon). Az átláthatóság, összehasonlíthatóság és kompatibilitás mindkét területen szükségessé teszi azt, hogy a minőség központi magját képező ismervek európai szinten kerüljenek kidolgozásra. A cél elérése érdekében már megkezdődött a munka, amit azonban egyrészt támogatni kell, másrészt fel kell gyorsítani.

Az oktatásba történő befektetés nagyobb fokú hatékonyságának elérése az európai kontextusban és az európai munkaerőpiac kialakítása megköveteli az EU-ban szerzett képességek és a képesítések elismerése terén végzett munka felgyorsítását. Az Európai Tanács 2002. márciusában tartott barcelonai értekezletén üdvözölte a Bizottság arra vonatkozó cselekvési tervét, hogy hogyan lehet 2005-re felszámolni az

⁵² A szakképzésben folyó fokozott együttműködésről szóló tanácsi határozat, 14343-2002. számú dokumentum és a szakképzésért felelős európai miniszterek, valamint az Európai Bizottság 2002. november 30-i „Koppenhágai Nyilatkozata”

akadályokat az európai munkaerőpiacokon, azokat is beleértve, amelyeket a hivatalos képesítések és a nem formális tanulás elismertetésének sikertelensége eredményez. Annak ellenére, hogy ezen a területen jelentős szakpolitikai intézkedések történtek (pl. a szakképzettség elismerésére vonatkozó irányelvek, a Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve vagy az Európai Tanács által Nizzában elfogadott cselekvési terv a mobilitásról), és különböző eszközök kerültek bevezetésre ezen politikák támogatására (európai curriculum vitae, EuroPass, európai ECTS kreditek, NARIC, diploma melléklet), a haladás a vártnál sokkal lassúbb. Sok országban az elismerés nehézkes és hosszadalmas folyamat, és sok intézményben még mindig ez a legnagyobb akadálya egy összefüggő és hatékony európai munkaerőpiac működésének és annak, hogy a képzettséggel rendelkezőknek Európa szerte lehessenek foglalkoztatási kilátásai⁵³. Sem az európai tudástárség, sem az európai munkaerőpiac nem létezhet a diplomák és képesítések elismerésének átlátható, felhasználóbarát és megbízható rendszere nélkül, amely átnyúlik a jelenlegi és a kibővített EU a belső határain.

Az oktatásba és képzésbe történő befektetés hatékonyságának biztosítása – és a lisszaboni stratégiai cél megvalósítása felé történő előrelépés – megköveteli, hogy a fenti területeken egyértelmű prioritásokon alapuló határozott döntések szülessenek. A munkaerőpiacok és a gazdaságok felgyorsult integrációjának időszakában nem szabad hagyni, hogy az oktatás és képzés lemaradjon. Emellett az európai diákok és tanulók körében egyre inkább tudatosul, hogy olyan képzettséget kell szerezniük, amit az egész EU-ban eredményesen használhatnak. Az intézményeknek és nemzeti akkreditációs szerveknek egyre inkább arra kell törekedniük, hogy megtalálják a módját annak, hogy hogyan lehet ilyen képesítéseket biztosítani. Azok, akik ezt nem teszik meg, azt kockáztatják, hogy az állam a saját polgárait bünteti majd azzal, hogy korlátozza lehetőségeiket az európai tudásalapú gazdaságban és társadalomban.

6.3. Az európai oktatás értékének emelése a világban

Az a cél, hogy Európa az európai oktatás és intézmények minőségének és relevanciájának köszönhetően világszerte hivatkozási alap lehessen, konkrét tennivalókat és befektetést von maga után. A jelenlegi EU számára ez nagyratörő célkitűzés, és még inkább az a kibővített Unió számára.

Az olyan kezdeményezések, mint az Erasmus-World és a közös vízümpolitika bevezetése azon diákok és tanulók számára, akik nem az EU polgárai, a kutatás területén folyó hasonló intézkedésekkel kombinálva, emelhetik Európa, mint a diákok, tudósok és kutatók célpontjának presztízsét a világban. Ezen a területen a tartós siker a tantervek megújításának, a képesítések érthető, koherens kerete létrehozásának, valamint az európai intézmények és diplomák világban történő népszerűsítésének a függvénye.⁵⁴ Természetesen az európai diplomákat nem fogja jobban elismerni a világ, és nem fogja Európát hivatkozási alapnak tekinteni addig, amíg az európaiak maguk sem ismerik el az egymás országában szerzett diplomákat.

⁵³ A Bizottság készségekre és mobilitásra vonatkozó cselekvési terve, i.m., 8., 10., 15., 19. és 20. pont

⁵⁴ Az oktatás és képzés globalizációja: ajánlások az EU összefüggő válaszána kialakításához, az Academic Cooperation Association (ACA) jelentése az Európai Bizottság számára, DG EAC, 2000. szeptember

7. KÖVETKEZTETÉS: SÜRGŐSEN HATÁROZOTT LÉPÉSEKRE VAN SZÜKSÉG

Az állam- és kormányfők által kitűzött politikai célok azt sugallják, hogy az oktatással és képzéssel szemben támasztott elvárások rendkívül magasak. Az elérendő célokat teljes mértékben igazolja az, hogy az oktatás és képzés szerepe a lisszaboni stratégiai cél elérése szempontjából alapvető, amint azt az Európai Tanács nyíltan el is ismerte.

A lisszaboni célok és az azokból következő, oktatásra és képzésre vonatkozó célkitűzések ma sokkal nagyobb érvénnyel bírnak, mint korábban bármikor. A célokat maguk a tagállamok tűzték ki saját maguk számára. Ez a közlemény nem kívánja megmutatni azt, hogy az egyes országokban milyen tennivalókra lenne szükség, és nyilvánvaló, hogy az itt felvetett kérdések egyes országokban nagyobb fontossággal bírnak, mint másutt. Az elfogadott célok teljesítése iránt alapvetően a jelenlegi és jövőbeli tagállamok oktatásért és képzésért felelős hatóságai felelősek. Nyilvánvaló, hogy amennyiben a régiók és az országok nem fektetnek be többet és hatékonyabban polgáraikba, akkor azzal kell szembenéznük, hogy gazdasági és társadalmi teljesítményük – és ezáltal egész Európáé – lemarad. Erre való tekintettel kívánja a Bizottság hangsúlyozni azt, hogy nagyon fontos, hogy ragaszkodjunk az elfogadott célokhoz, és olyan befektetési politikát folytassunk, ahol elégséges finanszírozásban részesülnek azok a területek, amelyek a leginkább hozzájárulnak majd a nemzeti és európai szinten kitűzött célokhoz.

Ezen célok elérése nehezebb lesz, mint eredetileg képzeltük, ami annak az eredménye, hogy Európa kitűzött céljai ambiciózusabbak lettek, a világ más régióiban emelkedtek a tudásalapú rendszerekbe történő befektetések, ami a verseny fokozódását eredményezte, valamint hogy a demográfiai helyzet és a bővítés új kihívásokat teremtett. Tekintettel ezekre a kihívásokra, valamint a cselekvés lassú megindulásának jelenleg tapasztalható jeleire, a Bizottság aggódik, hogy nem sikerül 2010-re elérni azt a célt, hogy emelkedjen az oktatásra és képzésre irányuló befektetések mennyisége és minősége; ez pedig veszélyeztetheti az EU Lisszabonban kitűzött átfogó céljának teljesülését is, mivel az oktatás és képzés közreműködése más szakpolitikai területeken is alapvető.

Ennek elkerülése érdekében a Bizottság a következők megtételére szólítja fel a tagállamokat és a tagjelölt országokat, az adott országban uralkodó sajátos helyzettől függően:

- A költségvetési ráfordítások áttekintése – az oktatási és képzési rendszer egészét és fontos szektorait tekintve – a ráfordítások célirányos növelése ott, ahol szükséges, beleértve a meglévő befektetések átirányítását a humánerőforrásoknak az életciklus egészén keresztül történő fejlesztésére. A bővítést követően ez alapvető fontosságú lesz az EU-ban a minőség, egyenlőség, a társadalmi kohézió és a (növekedés és foglalkoztatás terén megvalósuló) regionális egyensúly biztosítása érdekében, melyre a lisszaboni ülés következtetései, *a célkitűzésekhez* (és az élethosszig tartó tanuláshoz) *kapcsolódó munkaprogram*, az európai foglalkoztatási és társadalmi befogadást célzó stratégiák, valamint az „európai társadalmi modell” felszólítanak.
- Olyan politikák és ösztönzők kialakítása, amelyek a magánbefektetések szintjének emelésére buzdítanak az oktatás és képzés területén a költségvetésből történő finanszírozást kiegészítendő, és nem helyettesítendő.

Mindezt össze kell hangolni a K+F területen tett hasonló erőfeszítésekkel, tekintettel a kettős barcelonai célkitűzésre, melynek értelmében a K+F ráfordításokat összességében növelni kell, és a finanszírozás 2/3-át az üzleti szektornak kell magára vállalnia. Ennek eléréséhez partnerkapcsolatokat kell kialakítani, és minden érdekelt szereplőt be kell vonni: magánszemélyeket, vállalkozásokat, társadalmi partnereket és állami szerveket. Az állam felelős az alulfinanszírozás elkerüléséért, ami nemcsak saját oktatási és képzési rendszereinek minőségét és vonzerejét veszélyeztetheti, hanem az EU belső céljainak az elérését és az EU nemzetközi versenyképességét is.

- A rendszerek hosszú távú hatékonyságát célzó befektetések, azaz a finanszírozás olyan területekre történő irányítása, ahol a legvalószínűbb, hogy a befektetés a minőség, a relevancia, az eredményesség és az elérhetőség fokozódását eredményezi. Ez megköveteli a források elosztásának és a jelenlegi kiadások irányításának áttekintését. Meg kell határozni, hogy jelenleg hol nem hatékony a források felhasználása, és meg kell becsülni a hatékonyság hiányának költségét. A nemzeti és európai mérföldkövek kijelölése minden ország számára elengedhetetlen eszköz ahhoz, hogy az adott ország eredményeit másokéhoz viszonyítva elhelyezhesse, és a Lisszabonban kitűzött átfogó stratégiai cél, valamint az európai oktatási és képzési rendszerekre vonatkozó célkitűzések megvalósítása felé tett előrelépés mérése szempontjából is döntő fontosságú.
- A befektetések maximális hatékonyságát biztosító feltételek megteremtése az új európai kontextus által az oktatás és képzés, valamint a foglalkoztatás terén megkövetelt tanterv megújítás, minőségbiztosítás és a képesítések elismerési rendszerének megvalósításán keresztül. Az olyan reformok és befektetések, melyeket kizárólag nemzeti kontextusban terveznek meg és hajtanak végre a tágabb európai kérdések figyelembevétel nélkül, nem fogják meghozni a várt eredményt. Azok az intézmények és rendszerek, amelyek nem ismerik fel, hogy a tanulók körében olyan képesítésekre van igény és kereslet, amelyeket egész Európában hasznosítani lehet, hátrányos helyzetbe fogják hozni az ország polgárait, és saját befektetéseik hatékonyságát is csökkentik.

Amint a jelen dokumentum bemutatta, az „erőforrások lehető leghatékonyabb módon történő felhasználása” (1.5. számú célkitűzés) döntő fontosságú ahhoz, hogy az oktatás és képzés saját célkitűzéseit elérhesse, és teljes mértékben betölthesse az európai foglalkoztatási és társadalmi befogadást célzó stratégiákban, valamint az átfogó lisszaboni cél elérésében játszott szerepét. A Bizottság meg kívánja vitatni ezen kérdéseket a tagállamokkal és a tagjelölt országokkal, és felkéri őket, hogy vizsgálják meg befektetési és az oktatás és képzés megváltoztatását célzó politikájukat, mivel elsősorban az oktatás és képzés határozza meg, hogy milyen lesz saját jövőjük a bővítést követően az EU-ban, és hogy milyen lesz Európa jövője a világban.

FÜGGELÉK

1. táblázat: Az oktatásra és képzésre fordított költségvetési kiadások

Az oktatásra és képzésre fordított költségvetési kiadások a GDP százalékában kifejezve

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
EU	5.2i	5.2i	5.1i	5.0i	5.0i	5.1i	(:)
B	5.0i	5.0i	4.9i	5.2	5.5I	(:)	(:)
DK	7.7	8.1	7.9	8.2	8.0I	(:)	(:)
D	4.7	4.8	4.7	4.7	4.7	(:)	(:)
EL	2.9	3.1	3.4	3.5	3.7	3.5e	3.5e
E	4.7	4.7	4.5	4.5	4.5	4.5e	4.4e
F	6.0i	5.9i	6.0i	5.9i	5.9i	5.8e	5.7e
IRL	5.5	5.3	5.2	4.9	4.6	4.5e	(:)
I	4.9	4.9	4.6	4.6	4.5	4.6e	4.5e
L	4.3	4.0	4.1	(:)	(:)	(:)	(:)
NL	5.0	5.0	4.8	4.9	4.8	4.9e	4.9e
A	6.5	6.4	6.3	6.3	6.3	(:)	(:)
P	5.4	5.5	5.6	5.6	5.7	(:)	(:)
FIN	6.9	7.0	6.5	6.2	6.2	6.0e	(:)
S	7.5	7.6	7.9	8.0	7.7	8.4e	8.3e
UK	5.0i	4.8i	4.7i	4.6i	4.6i	4.9e	(:)
USA	4.9	:	5.2	5.0	4.9	:	:
JAP	3.5	:	3.5	3.5	3.5	:	:

A kiválasztott tagjelölt országok 1999. évre vonatkozó adatai

BG	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	RO	SK
3.8	4.4	7.4	5.7	6.3	6.5	4.7	4.7	5.2	3.4	4.3

Forrás: Eurostat, az USA-ra és Japánra vonatkozó adatok forrása: OECD

e = 2000. és 2001. évre vonatkozó adatok becslések

i = lásd a lábjegyzeteket

(:) = Nincs adat, tagjelölt országok: csak azok az országok szerepelnek, melyeknél van rendelkezésre álló adat

B: csak a flamand népcsoport, 1995-1997.

B, DK: felvételi kör változása 1999-ben

FR: az oktatásra fordított kiadások nem tartalmazzák a tengerentúli ügyekkel foglalkozó minisztériumokat

K: az Egyesült Királyság pénzügyi évére vonatkozó becslés, amely április 1-től március 31-ig tart

2. táblázat: A magánszektor oktatásra és képzésre fordított kiadásai

A magánszektor oktatási intézményekre fordított kiadásai GDP százalékában kifejezve			A vállalkozások szalmi továbbképzésre fordított kiadásai munkabérek százalékában kifejezve		
	1995	1999		1993	1999
EU	0.6	0.7	EU	1.6	2.3
B	:	0.3i	B	1.4	1.6
DK	0.3i	0.3i	DK	1.3	3.0
D	1.3	1.2	D	1.2	1.5
EL	:	0.3i	EL	1.1	0.9
E	1.0	0.9	E	1.0	1.5
F	0.4	0.4	F	2.0	2.4
IRL	0.5	0.4	IRL	1.5	2.4
I	0.1	0.4	I	0.8	1.7
L	:	:	L	1.3	1.9
NL	:	0.4	NL	1.8	2.8
A	0.3i	0.3i	A	:	1.3
P	0.0i	0.1i	P	0.7	1.2
FIN	:	0.1	FIN	:	2.4
S	0.1	0.2	S	:	2.8
UK	0.2	0.7	UK	2.7	3.6
USA	1.7	1.6	USA	:	:
JAP	1.2	1.1	JAP	:	:

A vállalkozások szakmai továbbképzésre fordított kiadásai a kiválasztott tagjelölt országokban (i), a munkabérek százalékában kifejezve, 1999.

BG	CZ	EE	LV	LT	HU	PL	RO	SI
1.0	1.9	1.8	1.1	0.8	1.2	0.8	0.5	1.3

Forrás: A magánszektor oktatási intézményekre fordított kiadásai: OECD (Az oktatás első pillantásra, 2002)

A vállalkozások szalmi továbbképzésre fordított kiadásai

: Eurostat

i = lásd lábjegyzet

A, B, EL, P: A háztartásoknak folyósított állami támogatások a magánszektor kiadásaiban szerepelnek Tagjelölt országok: csak azok az országok szerepelnek, melyeknél van rendelkezésre álló adat.

3. táblázat: Az egy tanulóra / hallgatóra jutó összes ráfordítás az oktatás különböző szintjein 1999-ben

ezer USD, a vásárlóerő szabvány (PPS) alkalmazásával átszámítva

	Alapfokú oktatási szint (ISCED 1)	Középfokú oktatási szint (ISCED 2-4)	Felsőoktatás (ISCED 5-6)
EU	4.1	6.2	8.5
B	4.0	6.4	9.7
DK	6.7	7.6	10.7
D	3.8	6.6	10.4
EL	2.2	2.9	4.3
E	3.6	4.9	5.7
F	4.1	7.2	7.9
IRL	3.0	4.4	9.7
I	5.4	6.5	7.6
L	:	:	:
NL	4.2	5.7	12.3
A	6.6	8.5	12.1
P	3.5	5.2	4.8
FIN	4.1	5.9	8.1
S	5.7	5.9	14.2
UK	3.6	5.6	9.6
USA	6.6	8.2	19.2
JAP	5.2	6.0	10.3

Forrás: OECD

Hollandia: Csak az állami és a kormánytól függő intézmények

Görögország, Olaszország: Csak az állami intézmények

USA: Csak az állami és a független magánintézmények

Ausztria: 1998/99-es tanév beiratkozási adatai

A kiválasztott tagjelölt országok adatai:

Cseh Köztársaság 1.8/3.4/5.7

Magyarország 2.2/2.4/5.9

Lengyelország 1.9/1.6/3.9

4. táblázat: A felsőoktatásra fordított költségvetési és magánforrások a GDP százalékában kifejezve

	1995	1999		
	összesen	összesen	költségvetési	magán
EU	1.1	1.1	1.0	0.2
B	:	1.3	:	:
DK	1.6	1.6	1.5	< 0.1
D	1.1	1.1	1.0	0.1
EL	0.7	1.0	1.0	< 0.1
E	1.0	1.1	0.9	0.3
F	1.1	1.1	.0	0.1
IRL	1.3	1.4	1.1	0.3
I	0.8	0.8	0.7	0.1
L	:	:	:	:
NL	1.2	1.3	1.0	0.3
A	1.5	1.5	1.4	< 0.1
P	0.9	1.1	1.0	0.1
FIN	1.9	1.8	1.8	< 0.1
S	1.6	1.7	1.5	0.2
UK	1.2	1.1	0.8	0.3
USA	:	2.3i	1.1i	1.2i
JAP	1.0i	1.0i	0.5i	0.6i

Forrás: OECD

i = lásd lábjegyzetek

A kerekítés miatt a költségvetési és a magán összege nem mindig egyezik az „összesen” oszlopban szereplő számadattal.

USA, Japán: A középfokú oktatást követő, nem felsőfokú oktatás a felsőfokú oktatásnál szerepel.

A kiválasztott tagjelölt országok adatai, összesen, 1999-ben:

Cseh Köztársaság 0,9

Magyarország 1,1

Lengyelország 1,0

Szlovák Köztársaság 1,1

5. táblázat: Élethosszig tartó tanulás – felnőttek részvétele az oktatásban és képzésben a 25 - 64 éves korú népesség körében

	A felmérést megelőző 4 hétben bármilyen oktatásban vagy képzésben részt vettek százaléka				A továbbképzésben való részvétel aránya egy éven keresztül (%)		
	1996	1999	2000	2001	A felmérés éve	Munkához kapcsolódó továbbképzés	Minden fajta továbbképzés
EU	5.7e	8.2	8.5e	8.4e		:	:
B	2.9	6.9	6.8	7.3	95/96	14	22
DK	18.0	19.8	20.8	17.8	98/99	49	56
D	5.7	5.5	5.2	5.2	2000	29	42
EL	0.9	1.2	1.1	1.4		:	:
E	4.4	5.1	5.1	4.9		:	:
F	2.7	2.6	2.8	2.7		:	:
IRL	4.8	:	:	:	95/96	16	22
I	4.4	5.5	5.5	5.1	98/99	16	22
L	2.9	5.3	4.8	5.3		:	:
NL	12.5	13.6	15.6	16.3	94/95	24	36
A	7.9	9.1	8.3	8.2		:	:
P	3.4	3.2	3.3	3.3	98/99	:	13
FIN	16.3	17.6	19.6	19.3	2000	43	55
S	26.5	25.8	21.6	17.5	94/95	:	54
UK	:	19.2	21.1	21.7	95/96	40	45
USA	:	:	:	:	2001	40	51

Forrás: A felmérést megelőző 4 hétben bármilyen oktatásban vagy képzésben részt vettek százaléka: Eurostat;

A továbbképzésben való részvétel aránya egy éven keresztül: OECD

(:) = Nem áll rendelkezésre adat

b = sorozat megtörése

e = becslés

6. táblázat: A fiatalok számának változása az Európai Unióban, 1975-2000

(Mio)	0-9 korcsoport	10-19 korcsoport	20-29 korcsoport	0-29 korcsoport
1975	54.2	55.6	50.5	160.4
1980	48.5	58.0	52.2	158.8
1985	44.7	54.9	55.8	155.4
1990	43.6	49.1	58.4	151.1
1995	42.9	46.0	56.6	145.4
2000	41.4	44.9	51.0	137.2
előrejelzés				
2005	40.1	43.9	46.7	130.7
2010	39.2	42.4	45.3	126.9

Forrás: Eurostat, az EU-ra vonatkozó előrejelzés az Eurostat 14 EU országra vonatkozó adatain alapul

7. táblázat: A tanulók és diákok számának változása az Európai Unióban, 1996-2000

(Mio)	Minden tanuló és diák	Alap- és középfokú oktatás	Felsőoktatás
1996	83.5	71.6	11.9
1997	83.4	71.1	12.3
1998	83.7	71.4	12.3
1999	85.1	72.6	12.5
2000	85.1	72.5	12.6

Forrás: Eurostat

A sorozat megtörése 1999-ben.